



ମେଘଗଡ଼

XI

1-2

VSEBINA:

Fr. Omerza: Sofoklejev kralj Ojdipus. (Dalje) . . .	1
Dr. J. Debevec: Zakaj, kako in kaj naj čitam? (Dalje) .	10
Fr. Bevk: Hieroglifi	11
Dr. Ivan Pregelj: Iz poetike	13
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. Spev XI. (Dalje)	16
Dr. Pavel B.: Izobrazba bojnih letalcev . . .	19
Prof. Fr. Pengov: Živčevje	21
Fr. Bevk: Matija Gubec	25
Fr. Bevk: Sovka	26
Fr. Bevk: Nevidna roka	28
Dr. Ivan Pregelj: Valentin Vodnik	29
Fr. Omerza: Epigrami	30
Književni pomenki	31
Ivan Sadar: Nikolajev večer	34
Visoki vzori	35

Drobiž:

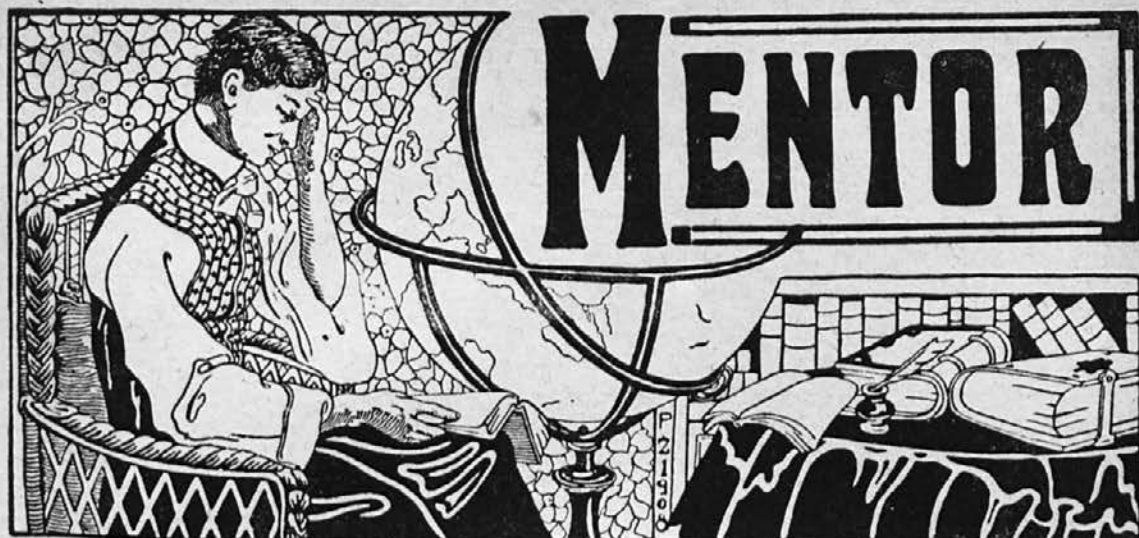
† Francu Demšarju v spomin. — Naše slike. — Uganka 39—40

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 4 K, za druge naročnike 8 K na leto.

Tiska »Katoliška tiskarna« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Urejuje dr. Ant. Breznik.



Letnik XI.

1918/19.

Štev. 1.-2.

Sofoklejev Kralj Ojdipus.

Fr. Omerza.

(Dalje.)

Jokasta

(pride skozi srednja vrata z dvema služabnicama, ki nosita oljene vejice, ovite z belimi trakovi iz volne, in kadilo).

- O knezi zemlje te, prišlo mi je na um,
da prav storim, če z venci in kadilom tem
v svetišča bi k oltarjem večnih šla bogov.
Razburja namreč duh se silno Ojdipov,
915 skrbi more ga razne. Ko bi moder bil,
po starih skušnjah sodil novo bi lahkó;
a vsakega posluša, kdor ga plaši s čim.
Naj tudi prigovarjam, ne opravi nič.
Zato z darovi temi k tebi sem prišla,
920 ker ti si mi najbližji,¹ o Apolon knez,
da ti rešilno pot pokažeš nam iz zla.
Kot v strahu če krmar za brod se trese svoj,
tāk zremo mi na tega kot brodnik v skrbeh.
(Položi darove na oltar, služabnici jih pa zažgeta.)

Poslanec

(pride od leve strani).

- Bi mogel zvedeti, prijatelji, od vas,
925 kje v mestu je palača kralja Ojdipa?
Se bolj mi bo pa všeč, če veste, kje je sam.

Zbor.

Glej, to je dom njegov in v hiši kralj je sam,
njegovih pa otrok je mati žena ta.

¹ Jokasta prične moliti pri najbližjem oltarju, pozneje je hotela iti v svetišča. Njena molitev se na videz usliši, ker pomiri poslanec Ojdipa.

Poslanec.

Da srečna v krogu srečnih bila bi vsekdar,
930 ko žena njemu prava, mati je otrok!

Jokasta.

Takó želim, prijatelj, tudi tebi jaz;
saj vreden je tegà prijazni tvoj pozdrav.
Povej nam, kaj želiš! Prinašaš kakšno vest?

Poslanec.

Da, žena, dobro vest za dom in za moža.

Jokasta.

935 In kakšna je ta vest? Od kóga si prišel?

Poslanec.

Prihajam iz Korinta. Kar sporočil bom,
bo rádot ti prineslo, mórda i bridkost.

Jokasta.

Kaj neki naj bo to, da dvojno moč ima?

Poslanec.

Za kralja ono ljudstvo njega si želi,
940 da vladal bo nad Istmom, ták se širi glas.

Jokasta.

Kakó? Mar Pólibos ni stari nič več kralj?

Poslanec.

Nikakor; kajti smrt zagrebla ga je v grob.

Jokasta.

Da Polibos je mrtev, starec, si dejal?

Poslanec.

Če res ni, kar ti pravim, vzame naj me smrt.

Jokasta.

945 Ne boš li, služkinja, h gospodu tekla brž,
da zve novico to?

(Služkinja odloži darilno orodje in odhiti v hišo.)

Prerokbe božje ve,
no, kje ste ve sedaj? V tujini je živel
boječ se Ojdípus, da ne bi ga ubil;
zdaj vzela ga je smrt, zakrivil ni je ta.

Ojdípus

(pride skozi srednja vrata in za njim služkinja).

950 Jokasta, draga žena, ljubljeno srce,
kaj póme si poslala, naj bi prišel sèm?

Jokasta.

Tegà moža poslušaj in sodi sam nato,
kaj slavne so prerokbe, kaj je božji glas!

Ojdipus.

Pa kdo je ta-le mož in kaj mi govori?

Jokasta.

955 Prišel je iz Korinta, da ti sporoči,
da Polibos, tvoj oče, nič več ne živi.

Ojdipus.

Kakó, prijatelj, praviš? Daj povej mi sam!

Poslanec.

Če jasno sporočiti moram najprej to,
naznanjam ti, da res je mrtev oni mož.

Ojdipus.

960 Je žrtev li bolezní al sovražnikov?

Poslanec.

Naj malo se zadene, v grobu mož je star.

Ojdipus.

Bolezen je, kot vidim, mu skopala grob.

Poslanec.

Saj dolgo je živèl, nenadno ni prišlo.

Ojdipus.

Kakó, ah, draga žena, pošlje naj še kdo
965 tja v Pítojo, da zve, kaj bog mu bo odkril,
al ptičev gleda vpitje v zraku nad seboj,
ko rekli so, da jaz očeta bom ubil!
Zdaj mrtev v zemlji spi, a meča se pri tem
dotaknil nisem jaz — če ni umrl zato,
970 ker mene je želèl;² ták jaz bi ga ubil.
Če prav razumel sem prerokbe torej te,
je mrtev Polibos, veljale niso nič.

Jokasta.

Mar nisem davno že ti tega rekla jaz?

Ojdipus.

Da, rekla si mi to, a varal me je strah.

² Znano je, kako dvoumne so bile večkrat prerokbe, kot n. pr. Ibis redibis non morieris in bello; kaj to pomeni, dobro ali slabo, je odvisno od tega, kam postaviš vejico, za non ali pred non. Podobno kot Ojdipus razlaga tudi Jokasta drugi del prerokbe glede zakona z materjo v v. 982.

Jokasta.

975 Ne jemlji torej zdaj si k srcu tega več!

Ojdipus.

Kakó se ne bi bal zakóna z materjo?

Jokasta.

Povej mi, kaj se človek vendar naj boji,
če vlada le slučaj, previdnost je zaman?
Najbolje ta živi, če mar mu to ni nič.

980 Da mater svojo vzameš, tega se ne boj.
Saj marsikak že človek sam je skusil to,
da v sanjah je v zakónu živel z materjo.
Najlaže ta živi, če tako skrb pusti.

Ojdipus.

985 Kar rekla si sedaj, bi bilo vse lepó,
ko ne bi namreč mati živa mi bila;
zato se moram bati, dasi prav imaš.

Jokasta.

Očetov grob ti priča jasno, kaj je s tem.

Ojdipus.

Že res, a strah me je, ker ona še živi.

Poslanec.

Pa kdo je žena ta, ki straši vas takó?

Ojdipus.

990 To Mérope je, starec, žena Poliba.

Poslanec.

Pa kaj je kriva ona, da vam dela strah?

Ojdipus.

Prerokbo nam, prijatelj, strašno dal je bog.

Poslanec.

Se sme povedati al tajna je skrivnost?

Ojdipus.

995 Nobena tajnost ni. Apolon je dejal,
da zvezo bom zakonsko sklenil z materjo
ter z lastno bom rokó očetno kri prelil.
Zato sem od Korinta bežal davno proč
in živel sem na tujem sebi le v korist;
a starišem v oči je zreti presladkó.

Poslanec.

1000 Zato si iz mesta šel, ker tega si se bal?

Ojdipus.

Da očeta ne ubijem, starec, želel sem.

Poslanec.

Te nisem te bojazni rešil jaz, o knez,
ko v hišo tvojo prišel z dobro sem vestjo?

Ojdipus.

Za to te bom poplačal, kot zaslužil si.

Poslanec.

1005 Saj prav zato sem prišel, to je bil namen,
da skažeš mi uslugo, ko domov dospeš.

Ojdipus.

Nikoli se ne vrnem, kjer so stariši.

Poslanec.

Saj nič ne veš, kaj delaš, sinko, kot se zdi —

Ojdipus.

Kaj misliš, starec, s tem? Povej mi, te rotim!

Poslanec.

1010 če radi njih vrniti nočeš se domov.

Ojdipus.

Bojim se, da govóril Fojbos ne bi prav.

Poslanec.

Da ne bi si nakópal gnusa starišev?

Ojdipus.

Prav to je, starec, da, kar vedno straši me.

Poslanec.

Al veš, da se bojiš, ko vzroka ni za to?

Ojdipus.

1015 Kakó da ne, če starišev sem onih sin?

Poslanec.

Zato, ker Polibos ni v rodu bil ti nič.

Ojdipus.

Kakó si rekel? Polibos ni oče moj?

Poslanec.

Tako je oče tvoj kot jaz, ki tu stojim.

Ojdipus.

Kako naj bosta isto ti in oče moj?

Poslanec.

1620 Nobeden ni tvoj oče, vedi, on ne jaz.

Ojdipus.

Zakaj me pa za sina klical je vsekdar?

Poslanec.

Kot dar nekoč prejel iz mojih te je rok.

Ojdipus.

Kot tuje me je dete vzljudil mar tako?

Poslanec.

To storil je slučaj, ker bil je brez otrok.

Ojdipus.

1025 Si ti me morda kupil ali kje dobil?

Poslanec.

V globeli Kitajrona³ našel sem te sam.

Ojdipus.

In kakšna te je pot zanesla v kraje te?

Poslanec.

Na gorah teh sem pasel čedo, čuval jo.

Ojdipus.

Za plačo torej hodil krog si kot pastir?

Poslanec.

1030 In prav zato, o sin, sem našel te takrat.

Ojdipus.

Sem bil li v sili kaki, ko si me dobil?

Poslanec.

To členki tvojih nog bi spričali lahkó.

³ Pri tem imenu začne slutiti Jokasta grozno resnico, vrsti 1032 in 1042 jo popolnoma prepričata.

Ojdipus.

Gorje, o kakšnem zlu zdaj starem govoriš?

Poslanec.

S predrtimi nogami našel sem te tam.

Ojdipus.

1035 Res grozen s tem mi dar bil v zibel je poslan!

Poslanec.

Od te usodne ure Ojdipus si zvan.

Ojdipus.

Je oče storil to al mati?¹ Daj povej!

Poslanec.

Ne vem; ta bolje ve, ki meni te je dal.

Ojdipus.

Od drugega si vzel, me nisi našel sam?

Poslanec.

1040 Ne, ampak dal te je mi neki drug pastir.

Ojdipus.

Povej, če moreš mi, natanko, kdo je bil!

Poslanec.

Prištevali so ga k družini Lajevi.

Ojdipus.

Mar tega, ki nekoč je kralj bil v kraju tem?

Poslanec.

Gotovo; saj pastir njegovih bil je čed.

Ojdipus.

1045 Je tisti mož še živ, da videl bi ga jaz?

Poslanec.

To veste bolje vi, ki tukaj ste doma.

Ojdipus.

Je kdo med vami mórda, ki stojite tu,
da tega bi poznal, ki govor je o njem,
ko videl ga na polju ali tu bi kje?

1050 Povejte! Zdaj je čas, da to se razjasni.

¹ Ojdipus vpraša, kdo mu je predril noge in ga izpostavil, ne pa, kdo mu je dal ime Ojdipus, ker ga je dobil od rednika Poliba.

Zbor.

To drug ne bo kot oni s polja, mislim jaz,
katerega si želel videti poprej.
Najlaže ti Jokasta sama to pove.

Ojdipus.

Kaj misliš, žena, ti, je to li tisti mož,
1055 ki govor je o njem in klicali smo ga?

Jokasta.

Kaj vprašaš, kóga misli? Pusti v nemar to,
nikar ne misli več, kar rekel ta je prej!

Ojdipus.

Nikakor, tega ne! Ko prišel sem na sled
in znake te dobil, naj rod odkrijem svoj.

Jokasta.

1060 Rotim te, če življenje tvoje ti je mar,
nikar ne preiskuj! Saj jaz dovolj trpim.

Ojdipus.

Ne boj se! Saj za te sramotno to ne bo,
čeprav je meni sužnja mati v tretji rod.

Jokasta.

Poslušaj vendar me, te prosim! Pusti to!

Ojdipus.

1065 Ubogal te ne bom, da to natanko zvem.

Jokasta.

Najboljše hočem ti, ko to ti govorim.

Ojdipus.

In prav najboljše to me davno muči že.

Jokasta.

Ko nikdar ne bi zvedel, kdo si, siromak!

Ojdipus.

1070 Bo kmalu li pripeljal kdo pastirja sèm?
Naj ta se veseli bogatega rodu!

(Služabnik odide na desno po pastirja.)

Jokasta.

Gorje, gorje, nesrečnež! Kajti to samó
ti reči morem še, v prihodnje nikdar več.

(Oddirja skozi srednja vrata v palačo.)

Zbor.

Kaj neki, Ojdipus, tak naglo je odšla,
 ko neka divja bol ji zmedla je srce?
 1075 Da ne bi ta njen molk⁵ kaj hudega rodil!

Ojdipus.

Rodi naj se, kar če, a zvedeti želim,
 kje rod je moj doma, naj tudi majhen bo.
 A ona kakor ženska mnogo dá na to
 ter nizkega rodu jo mojega je sram.
 1080 Jaz sam pa zgubil nič na časti s tem ne bom,
 ker sreče sem otrok, ki spremlja me vsekdar.
 Da, to je moja mati: bratje meseci
 so zrli me na tleh, a dvignil sem se koj.
 Če njen⁶ sem torej sin, nikoli drug ne bom,
 1085 da zvedeti bi bal se, kakšen moj je rod.
 (Ojdipus ostane na odru, premišluje in se tu pa tam ozre, prihaja li pastir.)

Zbor.⁷

	Ako imam	dar preroški
	ter kaj úmem, —	Zevs mi nesmrtni olimpski je priča —
	slišal jutri	boš, Kitájron, ko bo ščip,
1090	káko slavo	pel kot rojaku ti bodem Ojdipa,
	kot rednika,	mater zval te,
	v zboru rajal	ter častil te,
	ker si ízkazal uslugo	
1095	mojemu gospodu.	
	Bodi, rešilni Apolon,	to ti ljubo!

	Kák je ime,	kák, moj sinko,
	večni Vili,	ki te je s Panom pogorskim rodila,
1100	al ljubimka	to je mórda Lóksijsa?
	Kajti njemu	pašnikov širnih so loke ljube vse.
	Al pa knez te	je kilenski, ⁸
1105	al pa Bakhus,	bož veselja,
	te je prejel kot darilo	
	vrh goré visoke	
	od helikonske ⁹ družice,	gozdne Vile.

[Dalje.]

⁵ Glej v. 1073.⁶ T. j. sin sreče.

⁷ Zbor še nič ne sluti in poje v veselem upanju, da se v kratkem pokaže, da ni Ojdipus tujec, ampak domačin. Njegov rod izvira od božov: mati mu je kaka gorska Vila, oče pa kak bog, ki najrajši prebiva v gorah: Pan, Apolon, Hermes ali Bakhos.

⁸ Kilenski knez se imenuje Hermes, ker je bil rojen na gori Kilene.⁹ Helikon, gora v Bojotiji, je sedež Muz.

Zakaj, kako in kaj naj čitam?

Dr. J. Debevec.

»Ah, knjig je toliko, že slovenskih, potem slovanskih, francoskih, angleških, italijanskih... Kaj naj iz te ogromne množine izberem? In kako, kako naj čitam, da bom imel kar največjo korist od čtiva?« Tako in enako vzdihuje marsikateri naš vedoželjen srednješolec. »Mentor« je o tem velevažnem predmetu sicer že prinesel razpravo l. 1914.-15. izpod peresa dr. Samse pod naslovom »Tri vprašanja«; ondi g. prof. odgovarja na vprašanja »zakaj« in »kako«, tretje, »kaj«, je pa, žal, takrat prepustil nekemu drugemu, ki pa še do danes ni odgovoril — v veliko škodo »Mentorjevih« čitateljev. Tistim torej, ki željno vprašujejo, »kako« naj čitajo, bi lahko kar kratko odgovoril, da naj vzamejo v roke dotični letnik »Mentorja«, pa bodo našli odgovor. Toda poznamo dejstvo: kar ne izide v obliki knjige, ampak je po listih in časopisih raztreseno, tisto je, kakor da ni nikdar izšlo, pozabljeno je. Zato menim, da ne bo odveč in da ne bomo prazne slame mlatili, če poskusimo še enkrat odgovoriti na gori omenjena vprašanja, to pot pa — na vsa tri!

Preden se stvari same lotim, moram svoji notranji boli duška dati, tej namreč, da se tako redkokateri dijak, vkljub osemletnemu tako tesnemu stiku z najrazličnejšimi knjigami, šolskimi in nešolskimi, na koncu zaveda, k a k o in kaj naj čita. Šola bi ga vendar morala vsaj tega naučiti, kajne, k a k o naj čita? Toda ne bomo krivični! Umetnost, prav čitati, je najtežja in se je človek komaj do sive starosti nauči... Homo semper tiro (človek je vedno začetnik, novinec), velja tudi o tej umetnosti. Ne dolžimo torej v svoji boli nikogar, niti šole, niti učiteljev, ampak razmišljajmo — sami!

Morda bi — naj tudi to v uvodu omenim — dobili temeljitejše, bolj vsestranske odgovore na trojno naše vprašanje, ako bi se »Mentor« obrnil do nekaterih izobrazenih gospodov po Slovenskem, v raznih

stanovih, ter jih — a v obliki ankete — vprašal, kako oni čitajo in kakšne nasvete bi v tem oziru iz svoje dolge skušnje dali učeči se mladini. Zakaj vkljub težavnosti te umetnosti jih pa med našimi izobrazenci vendar poznam nekaj, ki so v njej več ko samo začetniki. No, morda pa naš »Mentor« to poizvedbo še izvrši? Morda stopi res še ta in oni izkušeni veteran na plan ter se usmili naše srednješolske mladine, ki toliko dragega, predragega časa izgubi baš vsled tega, ker ne čita, ker prav ne čita, ker pravih knjig ne čita. Kako dobro delo bi izvršili taki izkušeni možje! Naj sem torej jaz za g. dr. Samso samo drugi v tej vrsti, ki bodi še dolga, dolga...

Obdelati pa hočem to stvarino tako, da v naslednjem I. poglavju razgrnem pred vašimi očmi, ki pa najbrž ne bodo nič strmele, vso svojo kramo, to je da podam pregled čez vso razpravo in naštejem takoj 1. vse nagibe, zakaj čitajmo, 2. vse koristne načine, kako čitajmo, in 3. načela, po katerih si izbirajmo čtivo; v poznejših poglavjih pa se porazgovorimo o posameznostih.

I.

Z a k a j čitamo? 1. Poleg opazovanja, potovanja itd. je urejeno čitanje morda najvažnejši del naše s a m o i z o b r a z b e. K temu dodamo lahko še dva daljnja nagiba, namreč 2. s pametnim čitanjem si pridobimo slog in spretnost pisanja, in 3. razen z motrenjem veličastnih stavb, kipov in slik, s poslušanjem lepe glasbe in gledanjem dramatičnih predstav si s primernim čitanjem budimo in bistrimo čut za l e p o t o, estetski okus; ta lepota nam

¹ Obenem želim — po svojih močeh — s to razpravo izpolniti obljubo, dano letos, dne 18. marca v V. b. gimn. razredu prve drž. gimnazije v Ljubljani na prošnjo: »Gospod, povejte nam, kako in kaj naj čitamo?«

čisti in blaži tudi čustvovanje in krepi voljo.

Kako naj čitamo? Dr. Samsa (n. m.) našteva naslednjih pet načinov: 1. čitajmo počasi, 2. pazno, z zbranim duhom, 3. z razumevanjem, t. j. da ne gremo nikoli prek težjega mesta, dokler ga popolnoma ne razumemo, 4. kritično, in 5. vedno s svinčnikom v roki, t. j. da si delamo ali opazke v knjigo (na robu, s podčrtavanjem) ali pa v poseben zvezek, na posebne listke. Morda bi dodali še štiri dobra sredstva in načine, namreč 6. hevristično, t. j. da skušamo sami najti nadaljnjo misel; 7. primerjajmo dva ali več pisateljev med seboj glede sloga; 8. prevajajmo, in 9. posnemajmo

slog pisatelja, ki nam je najljubši, toda pametno, ne suženjski!

Kaj naj čitam? Ko smo odgovorili, zakaj naj čitamo, ne bo težko najti odgovor, kaj naj čitamo; merodajni in veljavni so isti trije nagibi, torej: 1. čitaj knjige, ki ti res pomagajo pri samoizobrazbi, in sicer, ker je vse izobraževanje le nekakšno izenačevanje neznanega z znanim, začni z lažjimi knjigami, ki so primerne tvoji dobi, tvojemu dosedanemu znanju, tvojim sedanjim težnjam, in prehajaj počasi k težjim; 2. čitaj le knjige, ki so stilistično vzorne; 3. čitaj le vsebinsko dobre knjige, ki te res vodijo v kraljestvo lepote, ti blažijo srce in krepijo voljo.

(Dalje.)

Hieroglifi.

Fr. Bevk.

Sfinga.

Ko so pokopali kralja, ki je zidal prvo piramido, in mu dali žrtev ter preoblekli vso deželo v tučo, so mislili, da je samo solnce nad njimi in Bog. Ko so dvignili roke, hoteč jih potočiti v božjo svetlobo in se napiti iz zlatega studenca jasne svobode, so pod verigami omahnile.

Šele zdaj so začutili železje. Na prestolu je sedel nov faraon.

Stopili so predenj: »Tvojemu očetu, svojemu kralju smo sezidali grob... tisočletja smo ga zidali. Mi smo tvoji hlapci, o gospod!«

»Kaj hočete?« In velel jim je vstati. »Kaj želite?« jih je vprašal zopet. »Dokončali ste. Ali naj vas dam pomoriti? Drugi bodo zidali meni. Ničesar nimam zoper vas; pojdite!«

»Eno prošnjo, o faraon... Umirali smo in trpeli, da smo dozidali in pokrili njegovo truplo. Niti kamna nismo položili sebi, niti za hišo, ker smo pod nebom spali, niti za grob, ker so naše kosti v pesku premile. Ali dovoliš, o faraon, da zidamo sebi?«

Faraon je bil mlad in ni razmišljal dolgo. Dejal je: »Zidajte karkoli, solnce in Nila ne zazidajte!«

Šli so in so zidali. Nihče ni vedel, kaj bo nastalo iz tega, piramida ali labirint, slavo ali grob. Ko so počivale roke in se je velikanska piramida špičila v krvavo zarjo, so oči razmišljale poteze, ki so jih ustvarile roke.

»Podoba živali ima stavba.«

»Naša moč je to.«

Nastal je lev. Velikan se je raztezal s svojim telesom, šapami in vratom... Silno zemlje je pokrival — ljudem se je zdelo, da diha, da se zemlja giblje. Glava se je preobličila v človeško z daleč uprtimi očmi.

»Znamenje našega duha, naše modrosti.«

Ljudje so umirali, otroci se niso več rodili. Bele kosti, zaznamovane s pečatom faraona in človeka, so se belile na rdečem pesku. Zadnji človek je položil zadnji kamen in govoril:

»Spomenik je postavljen.«

»Znamenje moči in modrosti.«

»Čemu moč, o Sfinga, ko pa smo zidali piramido?«

»Čemu nam je modrost, če te ne moremo razvozlati, lev — človek?«

»Zato, ker smo zidali piramido, si ti postala; zato, ker smo jo zidali z vso svojo močjo in ne z ljubeznijo in smo vendar zidali vanjo vso srčno kri, potrosili vanjo vse kali. O nestvor moči in modrosti, ali ni prava moja beseda? — to si ti!«

Lev je dvignil ogromno šapo, pridržal jo za hip, nato ubil človeka. V njem je umolknila beseda, ki je ni slišal nihče; popila jo je puščava.

Tujec se je ustavil pred čudovito podobo leva in človeka in nesel glas o njem v daljne kraje. Čemu je tu? Kaj govori? Kdo ve? Modrijani so razvozljevali pomen — njih razlaga je bila ničeva. Množice so valile mimo, k zidavi nove piramide, in se čudile.

Kadarkoli pa je množica dobila prosto voljo, se ji je izvila ta čudovita podoba sama od sebe iz rok. Ob piramidah, palačah, cestah so stale ... Kadar je najzadnjemu postal pomen jasen, je umrl.

In naj dela ljudstvo karkoli — iz rok množice se izvije — Sfinga — Sfinga ...

Mumija.

Ravno nad vhodom v muzej je bil izklesan čudovit mož, na prvi pogled podoben favnu in kentavru, ki pa vendarle ni bil niti favn in niti kentaver, ampak je imel vse nekaj bolj nečloveškega na sebi. Najbolj čudovit in najbolj izrazit izmed vseh potez je bil njegov smeh, širok, a ne zaradi tega, da je bil malone od koničastega desnega, do koničastega levega uhlja, ampak je bil vse bolj obsežen, v zobeh, očeh, gubah čela in lic, celo v nogah, podobnih parkljem, na katerih je sedel po turško; smeh je šel v zavitih ornamentih, čez vso steno pročelja in čez zelene vrhove parka, ki je spal pred muzejem.

Kdorkoli je stopil na prag tega poslopja, ga je zagledal, obstal in zrl vanj. Kaj se smeje? Zakaj preide vsakomur smeh v telo in kri in obteži celo stopinje? Ko bi

se prenehal smejati, bi naenkrat umrlo vse, umrle bi celo stopinje. Tako pa hodi svet pod njim in se ne smeje, on pa še smeje s porogom, da boli srce.

Kralja so pokopali, njegovo žezlo so prinesli sem — on se smeje. Človeško pleme je izumrlo, njegovo orodje in znake posebnosti so zaprli pod steklo. Modrec je legel k počitku, knjige so zapečatili v omare tega poslopja. Kako se on smeje! Celemu svetu se roga ...

»Mama, kaj je ta možic?«

»Egiptovski faraon,« je dejala mati, »največji zmagovalec od davnih dni.«

Po svetlem parketu kot zrcalo so se sprehajali ljudje od steklene omare do steklene omare in v polglasnem svečanem šepetu opazovali ostanke sijaja starodavnosti, mimo tisočletij s prožnim korakom, smehom in brezbriznostjo v očeh.

V lepi omari je ležala mumija. Poslikan, lepo izrezljan pokrov je bil položen poleg; v tesni krsti pa je ležalo suho, v tančice zavito telo, z ono sivo-rjavkasto skorjasto prevlakom, ki navda človeka z gnusom. Nos se je komaj poznal, kot bi bil razjeden od raka. Oči so bile globoke, votle, lica splahnela, zobje štrčeči, mrtvaški. Kite in kosti so bile skoraj vidne. Sama groza ...

»Ah, koliko tisoč let!« je dejala gospa in stopila za korak nazaj — sluga v livreji ji je bil pošepnil letnico, ko mu je stisnila napitnino.

Deklica s kodrčki na čelu in licih in z rdečim trakom v laseh se je dvignila na prste in odprla usta v začudenje.

»Kdo je to, mama?«

»Egiptovski faraon, ljuba.«

»Kaj pa je to, faraon?«

Že je izginila po parketu. Kaj ji je za faraona? Zanimalo jo je, zakaj so zaigrana okna, da ne prihaja solnce v sobane, ko bi bilo vendarle lepše. Izmed tisoč nezanimivih in nerazumljivih stvari je vreden občudovanja le možic nad vrati in ni mogoče mimo, da ne bi se mu čudé smejala. Le mati se mu ni smejala nikdar. az tudi ne.

Iz poetike.

Dr. Iv. Pregelj.

Lirična pesem.

Bral si Prešerna, Jenka, Levstika, Gregorčiča, Medveda, Sardenka, Župančiča in veš, da so vsi ti pesniki pretežno lirični. Vem, da poznaš morda tudi nekaj svetovnih lirikov: psalmista Davida, Horaca in Pindarja, Puškina, Mickiewicza, Vrchlickega, Tetmajerja, Goetheja in Schillerja, Leopardija in Carduccija, Hugoja in Prudhona, Longfellowa in Withmana. Veš, da ima lirika pri različnih narodih različen značaj, da prevladuje neko čustvenost, drugod razum, misel, slutiš vsaj, da je lirična pesem v francoščini nekaj drugega, kakor lirična pesem v slovenščini. Tudi ločiš brez vsake težkoče lirske pesem od epske in ti je znana cela vrsta stalnih lirskih oblik. Znano ti je, da je predmet lirike naš notranji svet (»iz srca svoje so kali pognale mokrocvetiče rožice poezije«) in da je lirski tekst služil predvsem petju (David, rapsodi, trubadurji) in da je več ali manj še naša narodna lirska pesem popevka. Vse to in še mnogo več veš o lirični pesmi in živiš v predstavi, da imaš pri študiju lirskega pesništva predmet pred seboj, ki je docela soroden botaniki, kraljestvu cvetov. Poznaš jim pestrost cvetnih čašic, vonj in bojo, občutiš njihovo domačnost in eksotičnost in vendar bi prišel neredkokrat v zadrego, če bi hotel opredeliti eno samo zase popolnoma določno, nimaš, bi rekel, pravega pojma, kako bi najprimerneje klasificiral: historično ali kvalitativno, po vsebini ali po obliki. Pa če se ti je to posrečilo, prideš v novo zadrego pri lirični pesmi enega pesnika in drugega, pri liriki enega naroda in drugega, ene dobe in druge. Ti ločiš himno od ode, sonet od madrigala. Pa mi povej, kaj je zares in pravi sonet? Vsega Prešerna znaš na pamet in Gregorčiča deloma. Pa mi povej, kakšna je razlika med Prešernovo liriko in Gregorčičevo? Ali ne misliš, da je treba ve-

deti za take odgovore še nekaj več nego samo to, kar našteva suhoparno metrika ali poetika? Kaj mi pomaga, da vem o akrostihu v Gregorčičevem sonetu: »Dartev bodi Ti življenje celo«, a ne morem sicer o Gregorčičevi lirske osebnosti povedati drugega, kakor da je lepa! Kaj mi pomaga, če vem, da se je Prešeren poizkušal mojstrsko v vseh mogočih romanskih liričnih oblikah, pa ne najdem izraza temu, kar čutim čudovitega v njegovi pesmi. Moje znanje je površno, povprečno, nezadostno, uživati morem pesnika naivno, a kot izobraženec ga vendar ne poznam, krivičen sem mu, ker ga nisem užil vsega, kakor zasluži. Zato ker niti naši kritiki ne študirajo globlje pesnikov lirskih pesmi, imamo toliko praznih kritik, toliko malotehtnih karakteristik naše lirike, tako diletantsko nespretno stilizacijo, kadar se hočemo izraziti o svoji najmočnejši, o slovenski liriki. Sami kopitarji smo in merimo Apelove podobe z vatlom zastarele poetike in majemo z glavo nad možem, ki je segel malo globlje v Prešerna in mu je ime — dr. Žigon...

* * *

Konkretno simboliziranje mišljenja je človeški govor, beseda. Ti imaš pojem »kamen« in rečeš »kamen« tako, kakor bi hotel reči »kamen in ne kruh«. Ti želiš kruha in kličeš: »kruha!« Besedo si podčrtal z gotovim znakom v glasu, izgovoril si jo čustveno. »Strup?!« si vzkliknil in ustvaril v meni, ki sem te slišal, predstavlo čudno dramatičnega doživljanja: »Tako torej, strup mi nudiš, smrt mi vsiljuješ, mlad sem in hočeš, da umrjem, da pijem otrov? Pa zakaj? Ali je to pravica? Ali se ti ne smili moje mlado življenje?« Interjekcija (medmet) je neposreden simbol naše notranjosti, čustva, ki mi je v duši. Interjekcija, ki je nekako refleksivna v zmislu našega živčnega ustroja, je pravezik lirske pesmi. Samo po sebi

se izloči čustvo veselja, radosti, žalosti, hrepenenja v nekaki poudarjeni, slovesni besedi v besedni simbol, valovanje duševnega razpoloženja se prelije v vidno in slišno ritmiko pojočih glasov, zveza notranjih čustvenih predstav se utelesi v formo miselnih pojmovnih besed —, podob. Najprimernejše vrste liriko nam je iskati zatoj v tiste vrste lirskih pesmih, ki so najbolj neposreden izraz za notranji doživljaj v nekakem višku kakega razpoloženja. Interjekcije mojega veselja, ki so se zlele v konkretno, v logičnem redu harmonizirano besedno zvezo, so pesem mojega veselega trenutka, moja panegirična prigodnica. Pesem prigodnico izlije v hipu srce in v konkretno obliko jo odene miselna sila takega človeka, ki more obrazovati umetniško. Vsi moremo čustvovati, doživljati v sebi čustva, a obleči jih v pesem, najti abstraktnosti umetniški in socialni izraz v besedi, more stvariteljno samo stvarnik pesmi — pesnik. Pesem posreduje med našo dušo in dušo pesnikovo. Pesnik je nekako čustvoval svoje čustvo, jaz čustvujem njegovo pesem. Pa je razlika med pesnikom in pesnikom. So pesniki notranjega, elementarno lirskega značaja in so pesniki, ki abstraktno obliko svoje pesmi bolj formalno, zunanje čustvujejo. Schiller jih je nazval *naivne* in *sentimentalne*, prav tako bi lahko rekla, da so prvi pesniki elementarno čustveni, drugi miselni, prvi sintetični, drugi analitični. Sintetičen simbol je jasnejša, sorodnejša podoba sintetične notranjosti, kakor pa analitično risana duša. Vsi veliki liriki so večinoma in pretežno sintetični: Goethe, Prešeren, narodni pesnik. Vse bolj refleksivno-analitična je lirika, čim bolj se je odtujila naravnemu čustvovanju in čim bolj zavedno umetniški hoče oblikovati. V pesnikih prve vrste je vse *podoba* —, torej najprimernejši simbol za notranjo predstavo, v pesnikih druge vrste je poleg podobe opaziti *namen*, podobe razvrstiti v gotovem redu, namen, opisati čustvo jasneje, kakor je samo po sebi. Prigodnica sintetičnega

lirika je zato vse drugačna, kakor prigodnice analitičnega, Prešeren je drugačen pesnik prigodnic kakor Gregorčič. Prešerenova »Slovo od mladosti« je elementarno elegična, Gregorčičeva »Oljki« je nekak pesniški traktat, propoved. Prešeren elementarnejše čustvuje. Zato ne maši kakor Gregorčič, ki mu je čustvene predstave prevpila želja po ugodju patetičnega, muzikalnega izraza: Drevo rastoče v belem snegu lepo zeleno — kakor da je posebej potreba povedati drevo rastoče, lepo zeleno, v belem snegu. Pesem prigodnica je pesem, ki jo je doživel pesnik sam v sebi, iz sebe. Tako je torej najbolj lirski po svojem bistvu. Ona nam odkriva najjasnejše kakovost pesnikove osebnosti, značaj njegovega genija. To bi bila seveda prvotna prigodnica. Mogoča je pa tudi prigodnica, ki jo je oplodil zunanji dogodek, torej nekaka družabna prigodnica, n. pr. Andreju Smoletu v spomin, Pogled v nedolžno oko. Tako bi dobila dvoje mogočnih vrst prigodnic, ki pa so vendar najsubjektivnejša subjektivnost pesnikova: slike strogo pesnikovega čustvovanja. Stopiva dalje in si ogledva čudovito liriko »Nezakonske matere«. Pesnik ni mogel doživeti v resnici tragike, ki jo je izlil v tej elementarno lirski pesmi. On je čustvoval, a je čustvoval v vlogi druge osebe. Njegova pesem je torej vložna pesem. Kolika perspektiva najrazličnejših vlog se nama odpre! Vložna pesem je stanovska, družabna, budna, cerkvena, bojna, nacionalna, kuplet itd. Pesnik je v vložni pesmi glasnik čustva, a ne svojega najbolj osebnega. Vložna pesem je pač tudi prigodnica, a prigodnica v drugem pomenu. Pesnik se je posplošil, ne govori več v zmislu samo svojega »jaza«, on čustvuje socialno, njegova pesem je sicer del njegove osebnosti, toda ta osebnost pesnikova je zdaj osebnost človeške družbe. Pesnik gre še dalje in ne čustvuje več samo v vlogi kake osebnosti, gotove družbe, temveč sploh v nekakem objektivnem zmislu vseh. Od individualnosti je prišel do objektivne-

ga čustvovanja. Njegova pesem je izgubila osebni znak, njegov izraz je filozofski. Pesnik se je prelevil iz pesnika primerne lirične prigodnice, do glasnika občečloveškega čustvovanja. Njegova pesem je korekten izraz tega kompliciranega čustvovanja, njegova pesem je postala miselno čustvena, meditacijska, filozofska lirski pesem. Pesnik sintetik je našel pesnika analize, Prešeren je zapel reflektivno, Gregorčiču sorodno, ali da povem z drugo besedo: naiven pesnik more pesniti tudi analitično. Miselna lirika stoji poleg čustvene kakor nekaj protitečaj, a dokazuje samo prvotnost čustvene.

Do tukaj bi imela torej nekako tri vrste lirske pesmi: prigodnico, vložno pesem in miselno liriko. Dospela sva istočasno do gotovega časa v razvoju lirike, kjer nama je neobhodno potrebno, da preiščeva bistvo lirike še v enem oziru, preden moreva razumeti smeri lirskega pesništva v novjšem času, t. j. liriko od začetka romantike pa do naših dni. Pač ima moderno slovstvo prav tako prigodnice, vložnice in miselne pesmi, kakor starejše slovstvo, da, celo neskončno boljšega v obilju: prigodnice, ki niso prisiljene, kakor prigodnice sedemnajstega stoletja: Amarili, ko je krpala strgano nogavico, ali tako konvencionalne, kakor je ljubezenska pesem trubadurjev, imamo vložnice v socialni pesmi Berangérjevi, imamo čudovito miselno liriko od Schillerjeve »pesmi o zvonu« pa do filozofske pesmi Proudhonove, imamo skratka več razmišljujoče lirike, kakor kdajkoli prej — a imamo poleg tega še množico lirskih pesmi, ki zasluži, da jo uredimo v posebno vrsto, imamo namreč še pesem razpoloženja in pa artistično liriko. Ena in druga sta najadekvatnejši izraz za naš nervozni in bolno subjektivni svet. Mi vežemo naše notranje doživljaje asociativno z dogodki v zunanjem svetu. Megleno jutro nas dela žalosne. Čustvo strahu je spojeno s predstavami gole, temotne pokrajine. Če hočemo izraziti sliko našega notranjega

razpoloženja, moramo rabiti sploh simbolne znake, ki so zajeti iz realnega miljeja. Realni svet je p o d o b a našega notranjega sveta, je simbol našega duševnega razpoloženja. Prešeren ni rekel: v meni je obup, to je sila, ki me goni, to je čustvo onemoglosti i. p., rekel je: kakor oblak in val sem, ki ga goni vihar — obup. Podobno v sonetu: Puščava, tema, popotnik. Luna da svečavo, potnik vidi gnezdit gade. Tako je naslikal svoje duševno razpoloženje z n a r a v n o s l i k o — prisposodob, s sliko asociativno obudil v nas čustvenost svoje duše, se prenesel po realnosti simbola v nas. Prav tako modernik v pesmi razpoloženja. Toda, če je še Prešeren v svojem sonetu potegnil v klasični maniri jasno paralelo med naravno sliko in svojim dušnim razpoloženjem, tega moderna pesem razpoloženja ne dela več. Ta paralelo kratkomalo izpušča in hoče neposredno doseči svoj namen, hoče vplivati impresionalno. (Pa o tem sva že deloma govorila.) — Da pa se ji to posreči, ji je treba nove tehnike, treba ji je najti bolj naglasenih podob, eksotičnih svetov, močnejše besedne podobe in čustvenejšega izraza. Stara tehnika bi bila n. pr. slutnja smrti izrazila sledeče: Temna pokrajina, polna strahot in mrakot. To je moja duša, ki umira. Moderna nariše z vso vestnostjo in vso folklorstično natančnostjo Saharo tik pred samumom. Sredi puščave se je vrgel potnik na tla in izustil smrtno suro iz korana. Ta veristična slika gotovo bolj živo vpliva na mojo dušo, kakor stara, homersko objektivno stilizirana figura. Seveda je treba ločiti v tej moderni pesmi razpoloženja med impresionalno in ekspresionalno. Impresija je realnost, projicirana v dušo, ekspresija je duša, proicirana v realnost, impresija je pot iz objektivnosti v subjekt, ekspresija je nasprotno. V bistvu in formi se impresija in ekspresija pesmi razpoloženja krijeta: tu eksotični, tam imaginarni svet. Od tu pelje pot v artistično pesem. Početki te pesmi so v romantiki. Ta je ustvarila muzikalno-deskriptivno pesem (Hugo: Les Djinns). Zmi-

sel te pesmi je formalna lepota pesmi, ne da bi poudarila kakorkoli »vsebino«.

Pesem naj ustvarja določeno razpoloženje samo z muzikalnim aparatom ritma, vokalnosti, onomatopoezije. To romantična artistična pesem. Moderna hoče prav tisto v principu kolorita ali pa subjektivne perspektive. Uživati naivno tako poezijo je skoro nemogoče, pa saj je tudi geslo te umetnosti *l'art pour l'art*.

Lirske umetnine pravo vrednost spoznati je mnogokrat težko. Treba je izbrušenega okusa, razpoloženja in mnogokrat naravnost sorodnosti s pevčevo dušo. In še nekaj. So lirske pesmi, ki so kljub žarkosti vsebine in dovršenosti oblike nekaki hladni dragulji, kipci brez duše. Opajajo vendar. Opaja tudi vino. A dragoceno vino ima cvet. Tudi lirska pesem more imeti svoj cvet. Najlepše ga imajo. Razlagati to o cvetu in Tebi — se mi zdi še pretežko. O cvetu lirske pesmi morda v prihodnosti kaj več! —

Homerjeva Iliada.

Prof. Fr. Omerza.

XI.

(Dalje.)

434. Pravi in kopje mu v ščit, ki povsod je razmeren, zadere.

Skozi predrla mu ščit bleščeči je sulica težka,
hkrati še skozi oklep se zabode mu veleumeten;
kožo odtrga sicer od reber, a Palas Atena
tega sedaj ne pusti, da v drob bi zarila se možu.
Ko pa Odisevs spozna, da rana nevarna ni smrtno,
malo poskoči nazaj, obrne se k Soku ter pravi:
»Zdaj pa, nesrečnež, pogin te bedni gotovo doseže!
Nehati moram zdaj res bojevati se dalje s Trojanci,
tebi pa jaz zatrjujem, da smrt te in črna usoda
danes bo tu doletela, da zmagán od mojega kopja
slavo boš meni podelil, življenje pa Hadu konjiku.«

446. Pravi, a Sokos med tem je zbežal in hitro oddirjal.
Ko pa obrne se v beg, zadere v hrbet se mu kopje
sredi ramení obeh in skozi predere mu prsi.
Zvrne bobneč se na tla. Odisevs veselja zavriska:
»Sokos ti, Hipasa sin, krotečega konje razumno!
Nisi ušel mi, poprej sem nit ti življenja pretrgal.
Mrtev, nesrečnež, si res, ne bo pa oči ti zatisnil
oče in mati častita, s surovim se mesom hraneče
ptice te bodo vlačile podeč se krog tebe brez konca;
moje kosti odpočile pa v grobu se bodo po smrti.«

456. To govori mu in Soka razumnega sulico močno
vleče si vun iz mesa in ščita obitega z žebli.
Kri se udere iz rane in moč oslabi mu življenjsko.
Ko velesrčni Trojanci zagledajo kri Odiseja,
druge po vrstah bodreč se vržejo hkrati na njega,
on pa nazaj se umika in kliče prijatelje drage.
Trikrat zakliče glasno, kar grlo moči je imelo,
trikrat zaslišal ta glas Menelaos je, Arejev ljubček.
Skloni k Ajantu se koj, ki blizu stoji, in mu pravi:
»Čuj Telamonovič Ajas, ti ljudstev vladar bogorodni!
Klic zadonel na uho Odiseja je vztrajnega jasno,

vendar pa ták se mi zdi, kot revežu v groznem vrvenju
 pot bi odrezal sovrag in samega hudo pritiskal.
 V bojni vrziva se hrup in braniva ga, to bo najboljše.
 Lahko se kaj mu zgodi, če sam bi bil sredi Trojancev,
 dasi je hraber junak, a pogrešal bi vsak ga Danajec.»

472. Rekši odide naprej in Ajas sledi mu božanski.
 Kmalu dospeta na kraj, kjer je knez bogoljubi Odisevs,
 krož pa Trojanci vršé kot rdeči šakali v gorovju
 krož ob jelenu rogatem, ki mož ga zadel je s puščico,
 ki jo je z loka poslal; utekel sicer je in bežal,
 dokler je topla mu kri in ljuba kolena premika;
 ko pa docela opeša, ker kopje zmaguje ga urno,
 trgajo v gori šakali s surovim se mesom hraneči
 v senčni ga loki veselo; kar leva prinese hudoba,
 roparsko zver; in šakali zbežé, a on ga pogoltne:
 ták-le okrog Odiseja razumne, prebrisane glave
 močni Trojanci vršé v obilnem številu, junak pa
 semtertja s sulico skače ter brani se dneva pogina.
 Ajas do njega dospe. Kot stolp njegov ščit je ogromen,
 stopi naprej mu ob stran in koj razkropé se Trojanci.
 Arejev ljubček nato, Menelaos, ga pelje iz gnéce
 róko držeč Odiseju, da konje oproda pripelje.
489. Ajas pa skoči med tem nad Trojance in pade Doriklos,
 Priamov sin nezakonski, in Pándokos dalje se zvrne,
 kmalu Lisandros za njim in Pírasos, slednjič Pilártes.
 Kakor če reka naraste in dere naprej na poljane
 v zimskem neurju z gorovja, pritiska jo ploha od Zevsa;
 trhlili obilo je smrek in obilo je hrastov, ki s sabo
 reka vali jih in v morje nesnage obilo odnese:
 Ajas bleščeči je tak, ki goni dreveč jih po polju,
 konje moreč in možé. Ničesar ne vé pa še Hektor,
 ker se pri četah bori, ki na levem so krilu vse vojske,
 namreč ob bregu Skamandra, kjer padajo zlasti najhuje
 mož bojevitih glavé ter vpitje se grozno razlega,
 sredi pa Nestor stoji in Idómenevs, hrabri vladika.
 Hektor med temi divja in grozo povzroča, kar dela
 spretnost in kopje z vozá, ko seka mladeničev vrste.
 Božjih Ahajcev se voj zdaj ne bi še s poti umaknil,
 ako ne bil lepolase bi Hélene mož, Aleksandros,
 činov sijajnih ovrl Maháonu, ljudstev pastirju;
 v ramo ga desno zadel s trorezno je namreč puščico.
 Silno se torej zboje zanj hrabrosti polni Ahajci,
 ko bi umóril ga kdo, če sreča se bojna obrne.
 K Nestorju božjemu koj se Idómenevs skloni ter pravi:
 »Nestor, Nelejevič dragi, ki velik ponos si Ahajcev!
 Skoči na voz svoj takoj in k tebi naj stopi Mahaon,
 konje kopitaste brž pa k ladijam votlim obrni!
 Mož, ki zdravljenje razume, odtehta pač mnogo ti drugih;
 sulice namreč izreže, hladilna zdravila potrosi.»
516. To govori, vozoborec gerenijski Nestor uboga.
 Bliskoma skoči na voz, ob stran mu pa stopi Mahaon,
 vrli Asklepija sin, brezgrajnega namreč zdravnika.
 Zdajci pa bič zavihti in konji letijo veselo
 k ladijam votlim naprej, ker tja jih srce je le gnalo.

521. Hektorjev zdajci voznik Kebríones z vóza zapazi,
kak da Trojanci beže; obrne se k njemu ter pravi:
»Midva boriva se tu na koncu hrumečega boja,
Hektor predragí, z Danajci, vsi drugi med tem pa Trojanci
divje v neredu beže, njih konji in ljudstvo vse križem,
Ajas pa goni jih sam Telamonovič, videl sem dobro;
kajti širok mu je ščit, ki krije obe mu ramení.
Konje kar tja poženiva in voz naravnajva še midva,
kjer se najhujši je boj razvil med konjiki in pešci
ter se med sabo more in vpitje se grozno razlega.«
531. To govori in konje nato lepodlake požene,
bič mu zažvižga v rokáh. Ko slišijo mahljej nad sabo,
zdirjajo z vozom takoj med Trojance in čete Ahajcev.
Kar po mrličih kopita udarjajo konjska in ščitih.
Čisto krvava je os in krvavi ročaji ob vozu,
ker jih od konjskih kopit so zadevale kaplje krvave
ter od obročev vozá, ko Hektorja vodi le želja,
da bi do boja prišel ter vrste naskočil in zlomil.
Strašno vrvenje prinese, le malo miruje mu kopje.
Sam pa drevi se naprej ob vrstah junakov okoli
s sulico v roki in mečem ter kamenjem hkrati velikim,
le s Telamonovim sinom Ajantom se noče sprijeti,
ker mu zameril je Zevs, če bil se je z možem močnejšim.
544. Zevs pa iz sinjih višav zdaj s strahom navdal je Ajanta;
kajti obstane strmeč, ščit vrže, ki s kož je sedmero,
v beg se h krdelu spusti, gledaje kot zver okrog sebe,
majhen korak le koraku sledi, ker nazaj se ozira.
Kakor bleščečega leva če sredi iz staje govedi
vunkaj pregnali so psi in množica mož poljedelcev,
ki mu tegá ne pusté, da mastno izbral bi govedo;
bdeli do jutra so vsi, a on hrepeneč le po mesu
vdere, a nič ne opravi, ker sulic je namreč obilo,
ki mu nasproti lete iz rok neustrašnih seljakov,
bakelj gorečih dovolj, in zboji se jih, dasi je divji;
zjutraj odide drugam, ko žalost navdaja mu dušo:
z žalostnim srcem tako umakne se Ajas Trojancem;
težko odhaja, a mora, boji se za ladje Ahajcev.
Kakor če dečkom upre se osel nemaren na njívi,
dasi so palic nebroj že zlomili na hrbtu njegovem;
v polje globoko jim gre in klasje visoko popase;
s palico vsi ga tepó, a njihova moč je preslaba;
težko ga vun izženó, ko napasel se sam je do síta:
tak je bil Ajas takrat, Telamónovič velik in močen,
ko veledušni Trojanci, zaveznikov zbranih nešteto,
vedno tiščali za njim in v ščit ga suvali so s kopjem.
Včasih mu pride na um, naj brani se s silo sovrađu,
koj se obrne nazaj ter vrste sovražne potiska
konje krotečih Trojancev, a zdaj se pa zopet umika.
Vse s tem odbija nazaj, da k ladjam ne morejo urnim.
Sredi divja med Trojanci in vrstami hrabrih Ahajcev,
kadar postavi se v bran; iz rok pa pogumnih leteče
sulice vedno drevé, se zabadajo v ščit mu veliki,
marsikatera pa tudi, še preden mu kožo doseže,
v zemljo zapiči se prej, želi pa mesa se najesti.
575. Ko pa Evrípilos vidi, Evájmonov sinko prekrasni,
kak da pritiskajo nanj in kopje ogroža ga gosto,

k njemu pristopi tedaj in sulico svetlo zažene.
 Fávsija sina nato Apisáona, ljudstev pastirja,
 v jetra pod rebri zadene in ude na mestu razveže.
 K njemu Evripilos skoči in jemlje z ramen mu opravo.
 Ko pa zapazi nato Aleksandros ga slični bogovom,
 da Apisáona slači in jemlje mu krasno opravo,
 nanj nategne svoj lok in v bedro ga desno zadene;
 v tem se pa zlomi ročaj, da bedro težko le primika.
 Spet med tovarišev broj se umakne, da uide usodi;
 močno Danajcem zakliče zdaj z glasom donečim čez vrste:
 »Dragi vodniki Argejcev in njihovi skrbni vladarji!
 Stojte in koj obrnite nazaj se, Ajanta rešite
 dneva pogina, ko kopje hudó ga sovražno pritiska.
 Težko ubežal pač bo iz divje hrumečega boja.
 Brž se postavite v bran krož hrabrega kneza Ajanta!»

592. To jim Evripilos pravi, ki kopja ga ost je zadela.
 Stopijo njemu ob stran, naslonijo ščite na rame,
 sulice dvignejo v zrak. In ko se približa jim Ajas,
 koj se obrne nazaj, ker prišel do svojih je drugov.

596. Torej tako se boré podobno kot ogenj žareči.
 Nestorja v tem pa nesó Nelejevi konji iz boja,
 k ladijam potni hité z Maháonom, ljudstev pastirjem.
 Božji Ahilevs ga koj brzonoži spozna, ko ga vidi,
 ker je na krmi baš stal, na ladji z veliko pošastjo,
 muko nevarno gledeč, s solzámi oblite navale.
 K Patroklu koj se obrne, predragemu svojemu drugu,
 ter mu zakliče od tam. Ko sliši ga, koj od šatora
 Areju pride podoben, kar zanj je začetek nesreče.
 Prvi oglasi nato se močni Menójtijev sinko:
 »Kaj je, da kličeš me sem? Želiš kaj, Ahilevs, od mene?»

(Dalje.)

Izobrazba bojnih letalcev.

Priobčil dr. Pavel B.

Poročnik ameriških Združenih držav Granville A. Pollock nam podaja pod naslovom »Umetnost boja v zraku« v listu »Flying« sledeči popis izobrazbe letalcev:

Kakor celotna veriga ni močnejša od slabotnega posameznega dela, tako se morejo uspehi letalstva meriti le po spretnosti posameznih letalcev. Brez te vsi izdatki za opremo, material in organizacijo nimajo pomena. Obratno pa moreta spretnost in zmožnost izenačiti mnogo nedostatkov in izdatno ublažiti težke materielne pomanjkljivosti.

Francoska vlada je imela takoj v začetku vojske ta smoter pred očmi in je začela z izobrazbo letalcev na tako izpolnjen in temeljit način, da je doslej men-

da nobena druga država ni prekosila. Predvsem so obrnili pozornost na šolanje francoskih lovskih letalcev. Niso štedili s trdom, dati jim vsako možnost, da bodo lahko kos sovražniku. Zaradi tega je izbora učencev, ki naj se izšolajo za lovske letalce, splošno omejena na one, ki so se pri svoji lastni četi izkazali pogumne in spretno, ali vsaj dobili kakšno odlikovanje. Ostale panoge letalstva ne stavijo tako visokih zahtev. V začetku izobrazbe pošljejo učenca navadno v kako Blériotovo ali Caudronovo šolo. Prva je bolj priljubljena, čeravno traja delj časa, ker predela učenec različne stopnje izobrazbe najprvo na tleh.

Ko je dobil učenec svoje vojaško letal-

sko spričevalo — naloga, ki je za začetnika zelo težka — ga pošljejo v eno iz Nieuportovih šol. Tu pride zaporedoma na različne modele te tvrdke. Prične z letalom, ki ima 28 m² nosilne ploskve in dvojno krmilo. Nato preide na drugo s 23 m² nosilne ploskve in dvojnimi krmilom in če se je popolnoma izvežbal, sme z njim letati sam. Odslej ga pri poletih skrbno opazujejo in gledajo na vse, predvsem na to, kako zna pristajati. Vobče se zahteva 15 pravih pristanj, preden dobi dovoljenje za krmarjenje manjšega letala, ki ima 18 m² nosilne ploskve.

V tem razredu dobi letalec primeroma hitro in zelo lahko letalo, ki ga je pa pri pristajanju jako težko krmariti. Z njim ima splošno največ težav, ker so polomi zelo pogosti, čeprav se letalcu samemu redko kaj hudega zgodi. Zadnji izpit v tem razredu napravi, kdor pristane dvakrat pravilno in brez poškodbe z dvosednim letalom z veliko vrečo peska na zadnjem sedezu na mestu strelca s strojno puško. Ta dodatna teža je oster preizkus za pilotovo spretnost.

Naslednji izpit obstoji v vzletu v višino 3000 m v 15 minutah; zapečaten tlakomer je pritrjen na letalu, njegovi zaznamki se prilože letalčevemu spričevalu. Šele sedaj ga smatrajo za Nieuportovega letalca, narkar pride v znamenito bojno šolo v Pau. Tu napravi najprej par poskusnih poletov na 18 m²skem Nieuportu. Z njim mora nazadnje izvršiti dve navpični špirali, eno na desno, drugo na levo; pričeti ju mora v višini 600 m in ne končati manj kot 200 metrov nad zemljo. Nato pride na 15 m²ski tip, še manjši in težavnejši stroj, ki ima hitrost 160 km na uro. Na njem se uči v skupnih poletih bojnega kretanja.

Nato pride najrazburljivejši del šolanja: akrobatna šola pod poveljstvom poročnika Renéja Simona, ki je že pred vojsko zaslovel zaradi svojih poletov na Demoiselle in Blériot-strojih in v Belmont-Parku leta 1910. Tu se vrši vse na 13 m²skem Baby-Nieuportu z motorjem Rhone

80 konjskih sil. Vsak stroj je v izvrstnem stanju, po vsakem poletu preiščejo skrajno natančno vse njegove žice. Nič se ne sme prepustiti slučaju, ker je pravzaprav učenec na tej stopnji izobrazbe dragocena glavnic. Vsakdo ima, preden pride v ta razred, priliko izstopiti, ker ne rabijo nikogar, ki ne bi imel jeklenih živcev in popolnega zaupanja v svojo spretnost. Poročnik Simon obrača na vsakega učenca posebno pozornost. Vedno mu razloži samo po eno umetnost, ki jo mora nato učenec ponoviti. Poskusiti jo pa sme šele tedaj, če je popolnoma razumel vsako kretnjo. Po dveh ali treh poskusnih poletih na 13 m²skem Nieuportu, ki služijo v to, da spozna letalec aparat predvsem pri pristajanju, mora napraviti prvi akrobatni trik, ki ga smatrajo za najrazburljivejšega, takozvani »sveder za zamaške« (tranc. vrille).

Izpočetka so učili to umetnost nazadnje; ker pa je misel nanjo razburjala marsikaterega letalca in ker so »svedru« pripisovali mnogo nesreč, so spremenili učni načrt. Za učenca je izgubil vso grozo, ko ga je naredil. Še en vzrok je pa bil ta, da je končal skoraj vsak ponesrečen trik ali prevrat letala v zraku z neprostovoljnim »svedrom«.

Učencev ne navdušujejo za »looping« (popolno prekucavanje v zraku), ker ima v boju le malo vrednosti. Če je stroj zvrnjen, je letalec za trenutek brez brambe, dokler ne pride letalo čez mrtvo točko in začne padati. Sovražni letalec, ki ga zasleduje, ima potem dober cilj. Če letalec »loopinga« ne izvrši dovolj hitro, se pas s patronami zatakne in strojna puška lahko odpove, ravno ko bi se najnujnejše rabila. Razen tega vpliva sprememba zračnega pritiska zelo slabo na letalo. Po »loopingu« letalec ponavadi zgreši svojo prvotno smer, ker je izgubil za trenutek kontrolo in ker je bil prekinjen njegov razgled. Krmarji počasnih strojev vobče tega ne razumejo, kdor je pa kdaj poskusil 200 km-ski Spad-stroj, ve ceniti ta ugovor.

Živčevje.

Prof. Franč. Pengov.

Najčudovitejši organ našega telesa, velikolepna centrala, ki nadzoruje delovanje vseh organov, je naše živčevje. Živčevje daje sijajno pričevanje našemu Stvarniku po neslišani ženijalnosti svojega ustroja, ki presega vse stavbe in druge umetniške proizvode inženirske umetnosti, s katerimi se ponša svet.

Toda naj govori ta čudoviti aparat sam. V glavi, na vrhu telesa, je njegovo središče: možgani.

Da mora biti organ silno važen, sklepamo lahko že iz tega, ker je tako skrbno zavarovan. V glavi so namreč možgani najbolj varni pred različnimi poškodbami vsled morebitnega padca, sunka in podobnih pretreslajev. Na mnogih mestih telesa sicer opazamo, kako tvorijo kosti varnostno puščico za plemenite in nežne organe (n. pr. ogrodi, kolk, hrbtenica, očnica itd.), vendar pa ni zlepa kak organ tako zavarovan, kakor ravno možgani. Lobanja je namreč zelo trdna puščica, ki nima nikjer kakih slabih ali na zunaj odprtih mest. Skrb za možgane se začne pri nogah in hrbtenici. Kakor namreč nosijo kolesa pri avtomobilu z zrakom napolnjene gumijeve cevi, da zmanjšajo in omilijo treslaje samovozila in ga varujejo poškodbe, tako sta prožna pri človeku stopalo in hrbtenica. Zato se otrok in mladenič brez skrbi radujeta v naravi, lahko dirjata in skačeta prek jarkov in z visokih ograj: možgani ne trpe nikakega neprijetnega tresenja. In to je velika sreča za nas; kajti silno zamotan je možganski ustroj in le težko je ozdraviti kako poškodbo v njem.

A ozriva se nekoliko, dragi čitatelj, z Röntgenovimi očmi v ta čudapolni obrat. Perišče mehke, zunaj sivkaste, znotraj bele snovi je pred nami; in ta snov je sestavljena iz tisočev in milijonov stanic in nitk, ki gredo vse navzkriž, da ti skoro pogled jemlje. Vsi naši organi dobivajo od tu svoja povelja, vse delovanje našega telesa se vrši natančno po navodilih teh stanic in

nitk. Mnogoštevilne nitke namreč gredo skozi razne rupe lobanje, se porazdele po celem telesu in delajo na ta način zvezo med vsemi organi in med možgani. Te tanke, bele nitke so živci. Nekateri izmed njih so sredobežni (centrifugalni) ter prevajajo razna poročila od možgan v telo, drugi so pa sredotežni (centripetalni) ter delujejo v obratnem redu. Nihče ne prešteje poročil, ki smukajo noč in dan po teh živih žicah, da ohranijo stik med centralo (možgani) in periferijo, to je kožo in drugimi organi, ki so v neposredni zvezi z vnanjim svetom. Karkoli se zgodi na kakem delu telesa, vsak občutek takoj sporoče občutni živci možganom. Kakor je pisarna kakega velikega političnega časopisa ali kakor je vnanje ministrstvo kake velesile vsak dan in vsako uro na jasnem o vsem, kar se godi zunaj po širokem svetu, tako so tudi možgani vsled svojih brezštevilnih zvez sleherni trenutek natančno poučeni o vsem, kar se godi v železcu, v nogah, v rokah, v ustni duplini ali kjerkoli drugje v telesu. —

Čemu pa hočejo vendar možgani vse vedeti? Zakaj te ne sme niti komar vbosti v mezinec, ne da bi za to takoj zvedela centralistična živčna gospoda gori v lobanji? — Zato, ker imajo možgani v rokah vodstvo telesa in so zato odgovorni za vse, kar se zgodi. Kako pa naj vlada uspešno vladar, ako ni vsak čas natančno poučen, kaj da se godi v deželi? Zato ima vlada vsako jutro sveže brzojavke in pisma na pisalniku, zato ima svoje svetovalce, ki ji poročajo. Če so ti svetovalci slabi in vladi poročajo narobe, tedaj speljejo v pogubo celo državo in vlado samo, kakor uči zgodovina. Občutni živci so pisma in poročajoči svetovalci možganov, brzojavke pa so različni dojmi telesa. Ko je kralj zaslišal vsa dnevna poročila, potem da svoje dispozicije in naredbe; v vse dežele hite njegova povelja, njegovi telegrami in zapečateni pisma. Na podo-

ben način dajo tudi možgani svoja povelja, in sicer s posredovanjem gibalnih (motoričnih) in žleznih živec.

Od vratne sluznice je prišla brzojavka, da ima občutek žeje; takoj naravnajo možgani noge proti bližnjemu vodnjaku, ročne mišice pa dobijo povelje, naj neso napolnjen kozarec kristalne studenčnice k ustom. Če pride telegram, da telo mrazi, z obratno pošto odide povelje, da naj noge steko v dir; naznanilo, da boli zob, sledi povelje, iti čim prej k zobozdravniku.

Kako bliskovito naglo se vrši vse to v možganih, za to imamo krasen zgled v igranju na klavir. Očesni živci čitajo note in jih sporočajo živčnim stanicam vidnega okrožja pod zatilnico. (V možganski skorji so namreč določena okrožja, ki izvršujejo svoja duševna opravila: pod temenom je n. pr. tipalno in gibalno okrožje, za senci slušno okrožje, pod levimi senci »dar jezikov« itd.) Živci vidnega okrožja telefonirajo novico takoj drugim precej oddaljenim stanicam tipalnogibnega okrožja, katerim so podrejene mišice lakti in rok; ti slednjič izroče sprejeto povelje določenim mišicam, ki na mah ubogajo. Tako je potreba za vsak posamezen ton najmanj treh brzojavk in iz tega si že lahko napraviš slaboten pojem o orjaškem in bajno urnem delu, ki ga morajo izvršiti tvoji možgani, ako zaigraš nekoliko bolj navdušeno en sam muzikaličen komad, n. pr. Jugoslovansko narodno himno.

Ravno tako je pri govorjenju. Neumorno brzijo poročila zdaj h goltu, zdaj k jezičku, k ustnicam, jeziku itd., za vsak glas cela vrsta. Sreča za nas, da vsega tega prav nič ne opazimo, kajti že čez 5 minut bi se nas morala lotiti omotica pri pogledu na to tisočerno preletavanje naznanil in povelj, ki nikoli ne miruje in se vrši z besno hitrico na vse strani.

Da si poslovanje nekoliko olajšajo, imajo možgani tu in tam podružnice, takozvane živčne vozle ali ganglije, ki so pooblašeni, da določene stvari sami urejajo. V tem primeru govorimo o avtomatičnem

in odsevnem (reflektoričnem) gibanju, ki se vrši brez naše zavesti in je torej v nasprotju s samohotnim gibanjem. Živčna središča za odsevne pojave so mali možgani, podaljšani mozeg, posebno pa hrbtenjača; samoupravno živčevje pa ima svoj osrednji urad v obeh vozlatih konopcih, ki se raztezata ob hrbtenici od vratu do kolka.

Tako ureja živčevje vse delovanje telesnih organov. Živci posredujejo, da se skrči pri premočni svetlobi očesna zenica in tako obvaruje škode vidni živec; živci ukazujejo, da naj srce in pljuča delujejo intenzivneje, kadar potrebujejo mišice vsled skakanja ali napornega dela več kislega; živci so vzrok, da pride več krvi v one dele telesa, ki najbolj delujejo, in živci povedo želodčevemu vratarju, kdaj naj odpre, kdaj pa zapre svoje duri. — Občutni živci želodčne sluznice gredo takoj tožit Vezuvovemu (ognjenik bruhal) središču gori v hrbtenjači, ako zaidejo v želodec kake neprebavljive ali strupene snovi in ravnateljstvo ognjenikovo zapove v trenutku želodčevemu mišičevju, da naj takoj odstrani škodljivo vsebino. Kdo ima, kadar se mu vzdigne, pač čas, da bi pomislil, da je tudi ta neprijetna epizoda življenja jasen dokaz za neprestano čuječnost in delovanje krasne narodne straže v telesu, našega živčevja?

Komu pride pri zoprnem potenju na misel, da je tudi to le prepotrebna naredba živčevja, ki uraduje v centrali za telesno toplino (normalna = 37° C). Ako se le-ta dvigne do 42° C, zamrjo tvoje telesne stanice in ti si mrlič. Da se to ne zgodi, izcejajo na povelje živec naše žleze-znojnice v prav veliki meri znoj iz kože; da more pot izhlapevati, potrebuje toplote, in to jemlje telesu, kateremu na ta način znižava temperaturo na primerno stopinjo.

Ali si se že kdaj spomnil na to, kadar si prišel prav utrujen s potovanja, da je tudi občutek utrujenosti le modra uredba našega živčevja? Vsled dela namreč nastanejo v mišicah škodljivi ostanki, ki jih je treba spraviti s pota. Če se vsled moč-

ne utrujenosti nabero ti odpadki v večji množini, potem dražijo n. pr. pri daljšem potovanju, kemičnim potom drobne živčne končiče, ki ležijo v mišicah in ti poročajo neprijetno zadevo takoj možganom po svojih vlaknih. Ti zdihneš: Kako sem utrujen! in greš počivat. Da ti niso živci ničesa sporočili, bi ti ne bil občutil utrujenosti, korakal bi bil moško naprej, zato pa tudi znatno oškodoval svoje mišice na nogah.

Občutki bolesti in utrujenosti so torej v kljub svoji neprijetnosti vendarle važna svarilna znamenja živcev, ki nas opozarjajo na nevarnost v notranjščini telesa in zabranjujejo škodo.

Na nekaterih mestih so živci prav posebno občutljivi in budni, tam namreč, kjer gre za varnost kakega izredno važnega organa. V prvi vrsti mi je na misli oko. Ta predragi dar nebeški leži popolnoma prost in odkrit, izpostavljen največjim nevarnostim, niti sledu ni pri njem o podobnih varnostnih zaporah, kakršne imajo n. pr. možgani ali slušni živec. In vendar ima tudi oko svojo mogočno stražo za varstvo: bataljon preobčutljivih živcev. Z občudovanja vredno točnostjo skrbijo ti graničarji, da se trepalnice hipno in avtomatično (ne da bi se človek tega le zavedel) zapro, čim se bliža nevarnost. Le opazuj kdaj ljudi na suhi cesti, ko vrtniči veter velike oblake prahu nad njo. Skoro smejati se moraš, tako ljubko in previdno pomežikujejo s svojimi očesci od prvega do zadnjega. Raza med trepalnicami je komaj za milimeter na široko odprta, ravno dovolj, da ne trčijo ob prvi kandelaber ob cesti. In zakaj ravnaajo tako? Ker jih prah v očesu (na beločnici in veznici) peče in boli. Ko bi bili ti živci manj občutljivi in bi se ne vznemirjali vsled kake malenkosti, bi ostale oči mirno odprte, prah bi naletaval vanje, in posledica? Prihodnji dan bi imel vnetje sluznice ali veznice (notranje kože trepalnic). Kako brezobzirno protestirajo ti očesni živci, če ti je prišel v oko drobček premoğa od lokomotive! Stori, kar hočeš, drgni z belim robcem in obračaj oko na vse strani ali miruj

z zrkлом, vse zastonj, premirje dosežeš, kadar zapusti tujec zasedeno ozemlje. In kako hvaležni bi morali biti tem neizprosnim pandurjem za njihov trdovratni alarm! Če bi bili ostali tiho, bi bilo zrnice ranilo roženico (sprednji del beločnice) in posledica bi bila zastrupljenje krvi in morda zguba očesa.

Enako zvestega stražarja imamo ob grgavcu, ob glavnih vratih, ki drže k pljučem. Ta pazi, da ne gre mimo njega nobeno drugo bitje, razen zraka. A naj se prikaže vsled pomanjkljive zapore poklopca kapljica vode ali nedolžna drobtinica, kakšen grozen vrišč zažene takoj! Kot kak buldog jame zavijati in lajati in nobena moč zemlje ga ne pripravi do miru, preden se ne pobere tuji vsiljivec proč. Ta lavež je hud kašelj, ki te lahko spravi pri svečani pojedini v največjo zadrego in skoro v jezo nad nezaslišano občutljivostjo grgavčevega živca. Toda, ko bi ti živci ne bili tako čuječi, kdaj bi bil ti že pod črno grudo! Kajti drobci jedil, ki bi prodrli skozi sapnik v pljuča, bi povzročili tam smrtonosno vnetje.

Ali ni ta občutljivost živcev čudovita podoba vesti, svarečega in kaznujočega glasu božjega v človeškem srcu? Brž ko pride »tuje telo«, madež, na tvojo dušo, se začne gibati v vesti, ne da ti miru ne podnevi, ne ponoči, in ne utihne, dokler ne zbrišeš pege in ne uničiš greha. Ko bi vesti ne bilo, bi padal človek iz brezdna v brezno do končne večne pogube.

Čudovito naše živčevje, ki vodi in čuva vesoljni obrat človeškega telesa, ki urejuje toplino, ravnovesje, počitek in delo in ohranja vse pomožne sile telesa v harmoničnem sodelovanju, tako da poslujejo vsi preraslični organi po enotnem načrtu in v najvzornejšem redu, to živčevje je jasna slika velike svetovne vlade božje.

Kako se torej protivi naše telo načelom anarhije! Največja svoboda v posameznosti, a vendar čudovito soglasje! Mar niso prebavila popolnoma samostojen aparat, ali ne delujejo pljuča, srce, obisti popolnoma samostojno? In vendar so vsi

ti organi podložni živčevju in se dobro počutijo pri tem.

Najvišji volji se pokoré tudi takrat, kadar ne razumejo njenih naredb. Kaj se pač sanja pljučem o nagibih, kadar dobé pri plezanju na Triglav povelje, da naj krepkeje delujejo? Kaj vedo reve o kislec, ki ga potrebujejo nežne mišice ob tej priliki v večji meri? A to dobro čutijo: volja, ki nam pošilja povelja, ve več nego



Wilson.

me; ona ima v rokah niti vesoljnega obraza. Zakaj ne bi tudi mi z veseljem služili Tistemu, ki vlada vesoljni krog zemlje z vsem ozvezdjem!

Doslej smo govorili samo o neštevilnih poročilih, ki jih dobivajo možgani o stanju lastnega telesa. Živčni centrali pa dohajajo neprestano tudi od vnanjega sveta številne slike in naznanila. Ker pa možgani vsa ta poročila in slike shranijo, pridemo polagoma do veličastne fotografske in fono-

grafske zbirke predmetov, ki jih je toliko, da bi jih niti katalog iz 10 zvezkov ne mogel naštet. Ves svet je skrit v naših možganih. Po peterih čutilih je prišel vanje in je našel na čudovit način v njih dovolj prostora — orjaški, širni svet v naših majhnih možganih! Gigantske ladje oklopnice in mogočni gradovi, gore in jezera, drevesa in cvetlice, okus redkve in črešenj, duh vrtnic in rožmarina, žalostno zvonjenje zvonov, strahotno bobnenje topov z laške fronte in sunki potresa v l. 1895.: vse to in še mnogo več reči je nakopičenih v majhni shrambici naše lobanje. Vse, karkoli smo kdaj videli, slišali, čutili, okušali ali vohali, vse je pustilo svojo sled v kaki možganski stanici. Čudovito je delovanje našega spomina, ki ga še ni doumel noben umrljiv človek.

Kako čudovit je n. pr. ustroj človeškega očesa! Le beri knjigo »Oko in vid«! Svetlobni žarki vpadajo vzporedno proti očesu, se lomijo in družijo, tvoreč majhne, a kot las natančne sličice zunanjih predmetov na mrežnici (retini) in potem prenese živec vse te slike v možgane k vidnemu okrožju. In kdo je ta aparat zamislil in iznašel?

Kako čudovit je ustroj našega ušesa! Na tisoče zračnih valov nastaja sleherni trenutek v osvetju vsled raznovrstnega gibanja: vsled glasotvornic človeškega grgavca, dirjajočih železniških koles, vsled

šumečega slapa, vsled električnih isker (grom) v zraku itd. In naš bobnič sprejme to valovanje, se prične tudi sam tresti, prenese svoje gibanje na slušne koščice (kladivce, nakovalce in stremen) in te na jajčasto okence, zunanjo slušno sokrvice in strednjič na nadanjo opnico (membrano), ali bolje na tiste izmed njenih 15 do 20.000 trakov s Kortijevimi organi, ki nihajo istodobno, kakor zunaj v prirodi zvočilo, ki je povzročilo valovanje. Slušni živec prenese

slednjič valovanje k slušnim stanicam možganov, ki tvorijo posebno okrožje za senci. In tukaj v naši zavesti se spremeni to valovanje zopet v raznovrstne šume, v tone in melodije (napeve) in nam poroča, kaj se godi zunaj po svetu. Tako pljuska svet ne le skozi oko, ampak tudi skozi uho v našo dušo. Ko stojim pri svojem pisalniku in pišem, prihajajo skozi odprto okno k meni zračni valovi in mi poročajo, kaj se godi naokrog: v sosednji hiši jokajo za umrlo hčerko, po veliki cesti koraka truma Mažarov, ki vpijejo, kakor bi bili v ogrski pusti — doli pod menoj igra dijak »potpuri« iz slovenskih narodnih pesmi na glasovir — iz daljave pa odmeva grmenje italijanskih topov.

Ali ni že naš lasten, majhen spomin nerazumljiv, čudovit? Čudovito je, da se more vonj cvetlice ali donenje

zvona ohraniti v možganski stanici; čudovito je, da morejo ti vtisi snivati dolga leta, nenadoma pa oživé, vstanejo od mrtvih in stopijo v našo zavest; zagonek nam ostane, kako da morejo najti v malih možganih toliko milijoni vtisov prostora; čudež je končno, da so vsi ti vtisi tako ženjalno urejeni (registrirani), da moreš slehernega poiskati in razpolagati z njim, kadar ti drago. Tudi pri samih sebi moramo ponižno priznati: »Teža ne razumemo«. Gotovo pa je to-le: Ako moremo mi, majhni ljudje, hraniti tako neštivilno veliko spominov v centralnem organu svojega živčevja, koliko bolj mora imeti vsemožni Bog spomin, ki presega vse naše pojme.¹

¹ Primeri: Dr. H. Hoppeler, Die Predigt un seres Körper.

Matija Gubec.

France Bevk.

Kadar koli vidim glavo Matije Gubca, me zaboli in neznano čudno mi postane v duši. Črna koprena, ki jo nosim preko obraza že dolgo, se zgosti, da niti obrisov ne vidim, ki pa se dvignejo in zrastejo v silno ostro plastiko in me režejo. Ne ubožim dnevu, ki me obdaja, tudi, če bi se pogodil s hudičem ne.

Ljudje pripovedujejo pravlјice zato, da ohranijo resnico. Pripovedujem resnico, da ohranim pravlјico, ki naj bo naša hrana. Izmed vseh daljnih gora je najvišja ona, ki izgine v neskončnosti; na to goro bi morali priti.

Onj dan me je srečal človek, ki je bil popolnoma enak vsem drugim ljudem, samo po besedi se je ločil od njih. Ta se je smejal tako, kot se smejejo ljudje, ki vedno in povsodi zmagujejo. Pokazal mi je prestol kralja Matija in dejal, kot da je to čisto vsakdanja reč.

»Vidiš prestol. Sedi nanj!«

Vsem nam je govoril. Njegove oči so zrle ponižno in dobro in objel bi ga bil. Po-

ljubil ga na lepe in napete ustnice: ná, o lepi človek; prestola do danes nisem videl.

Na najlepšem gričku se je dvigal, sredi najkrasnejših nasadov. V same cvetice in živo travo so bile vsajene njegove levje noge. Kralj je bil oblečen v škrlat, naslonjen vznak, žezlo je počivalo v njegovi desnici, na glavi je žarela krona. Njegov obraz je bil svečan, umirjen, kot bi počival prvič po dolgem trudu in poslušal petje ptičev in vetra, glas godbe in ljudstva, ki pokriva grič in prostrano ravnino... Vsa množica je zlata, cekinasta, zveneča...

Matj božja, ali je to resnica?

Glejte vojsko! Saj to niso ljudje! Hrasti so se izrvali iz tal in vihrajo z velikimi rokami, lasmi in očmi. Moj Bog, saj sta se našla oče in sin, ded in vnuk na ti poti. Sekira in kosa, kol in top, vse jim je orožje. Saj gredo kamorkoli in kadarkoli in bijejo kamorkoli in kadarkoli, noč in dan brez miru in počitka — in čudno: vedno je v mislih dom, vedno je v očeh Pravda. Jaz pravim, da tako ogromne vojske še nisem

videl. Kot bi bila vsa zemlja porastena z velikani, ki se majejo v vetru in vlečejo grudo za seboj...

Kako lepa je hči lagun — Benetke! Vedno pa mislim, da je sezidana na kraških hrastih.

Ti lepi grički s križi in kamni, ki jih najdeš v najzadnjem kotu zemlje, so tako bogati mrtvega bogastva, da ne bi prenehali jokati na njih. Vsak teh gričkov podpira stebriček, ki nosi ogromno stavbo stoletja: Vanjo so vprti obrazi in luči. Na grobove se je pozabilo.

Benetke so lepe, a ko se vozim v gondoli, bi jokal.

Kako je prišlo, da ne vidim prestola v rožah, ne vojske in ne grobov. Vse je izginilo naenkrat. Ali sem oslepel?

Zvonovi pojo in črne zastave vihrajo. Vonjam duh, kakor duh po mesu, ki je padlo na žarjavico. Zamolkel šepet množice se širi, nazadnje vtihne še ta... Zakaj ni zahrumela, zakaj ni zdivjala? Ah!... Ah!... Ali ne bo kriknil? Ali ne bo jeknil? vsaj jeknil da bi! Noge prestola so se vžgale v tla... Hitro, da izvršite muke prej,

kot se pogrezne prestol, kot uide duša!...

»Še živi!«

»Vidite, da zbira vojsko. Privežite ga trdneje! Razbelite močnejše!«

»Tiho! Tiho!«

Ni kriknil! Ne, ni kriknil... Množica se razhaja. Ali sem slep, da ne vidim ničesar? Kje je on? Kakšen je? Kaj govori?

Ali niso vklesali njegove glave v vogelni kamen hiše: kdor gre mimo, pljune nanjo in se z gnusom obrne proč?

»Saj še živi! Še je na prestolu.«

Črna senca je padla čez moje oči.

Tako nekako je prišlo, da ga vidim takega, kakoršen je.

Zakaj tako tiščiš spodnjo čeljust; usta, kaj bi rada povedala? Čelo, kako da si še ostalo od trpljenja? V globinah oči tičita zlodej in smrt. Kaj mi hočeta, ko so pa oči tako mile, ko je globina nazadnje tako nežna, a vendar tako grozna, tako nepregledna kot brezdnost. Ali se ne sveti v dnu brezdnost luč?

Svoje srce bi položil nanj, da bi postal kres...

Sovka.

France Bevk.

Prelepa narava božja se je čudno spasila v rokah človekovih. Prilagoditi jo je hotel po svojem grehu in svoji strasti, pa se je zmečkala v trdi roki ta prelepa roža, osmukala so se dišeča peresca. Sovražijo ga živali; če bi bilo mogoče, sovražile bi ga cvetice in trava.

Kadarkoli sem pogledal živalim v dno oči, sem začutil to očitajočo resnico. Če sem pogledal psa in ga pogladil — ne vem, katere pasme je bil — je odgovoril z istim dolgim pasjim pogledom, ki je znal in vedel samo za svoj konec pod drdrajočim vozom na cesti.

Ko smo sedeli v nedeljo popoldne pred sosedovo hišo v zelenju in cvetju, je poklicala gospodinja Marijana grahasto kokoško, pikljajočo po tleh: »Sovka, put, put!«

Sovka je dvignila glavico in pritekla z drobnimi koraki k Marijani, ki je obrnila žep, ujela v roke drobtine in zrnje ter jih podajala iz roke kokoši: »Na, na, put, put!«

»To je dobra putka, ta sovka,« se je obrnila Marijana do nas. »Sova jo je izvalila. Vi ne bi verjeli.«

»Sova?« smo podvomili, dasi ni bilo nič dvoma vrednega na tem.

»Tri bi morale biti,« je računala skoraj bolj zase kot za nas. »Eno jajce je ostalo klopotec, eno piško mi je odnesla lisica; ta je ostala, ta je dobra putka... Put, put!«

Marijana je čebljala s sovko, obraz se ji je nategnil v sladko zadovoljstvo. Putka ji je skočila na koleno in pričela kljuvati

gumb na jopici, ki se je svetil kot turšično zrno.

»No ... no ... sovka. Saj je eno in isto; vsaka žival lahko izvali, samo da ima gor-koto. V naših svislih smo dobili spomladi sovino gnezdo z jajci. Pod opažem na senu. Kot veste, imamo svisli ob robu gozda v hribu. Čemu, sem rekla, ne bi sova zlegla piščancev in ne nadležne zalege, ki kliče ponoči smrt in je sladke češplje? Podložili smo ji tri jajca; njena smo pobili. Ko smo odšli, je prifrčala kot senca in valila dalje. Neumna žival je morda mislila, da sedi na svoji zalegi. Čez natančno toliko časa, kot je določeno, da se izvalé piščeta, smo prišli. Sova je planila na temni hrast — niti zavpila ni. Eno pišče je že prekljuvalo lupino, drugo si je bilo napravilo luknjico za kljunček, tretje ni bilo za nič. Kakšno veselje! Pomislite, piščančki, ki jih je izvalila sova. On' je sovo ustrelil, da ne bi tulila krog oken in jedla sladkih češpelj v jeseni ... Ta putka je res dobra ... ta sovka. Put, put ...«

Marijana je božala cibo čez hrbet in čez perutnice; ta se je pričenjala in zrla na Marijano z glavico po strani.

»Sova je pri učitelju v najlepši sobi; nagačena je.«

Putka, dobra in neumna putka je skočila na tla, zamahnila s peroti in dejala: kokoko ... Potem je vpognila glavo in iskala med peskom in travo.

Kdo ti je dal življenje, putka? Kdo te je grel s svojim telesom, o putka? Koga ljubiš, o putka, neumna putka? — Sova, kaj razmišljaš s svojimi popačenimi, steklenimi očmi? Niti glasu nisi dala od sebe, ko so te prevarili za kri, ogoljufali za življenje. Po tednih ogoljufanega hrepenenja in pričakovanja, si želela smrti, ti razvpita, razumna žival. Ali so ti od groze osteklenele oči, ko se je izvalila iz lupine zver, ki je tebi tuja in nagnusna, nevredna ljubezni? Ali ni sovraštva v tvojih očeh, ko so te osleparili za najlepše in najdražje, za

Ko bi mogla narava povedati vse z besedami pesnika! —

Tudi tebe so opeharili, dobra, zadovoljna putka. Marijana je debela in se dobrodušno smehlja, vesela je svoje pohlepne goljufije, ko trosi zrnja. — —

Spomnim se gospé Elice, ki je imela krasno deco. Tri tako lepe in življenja polne dečke, kot tri angelčke, tri skrateljčke. Neugnanci so tekali in se premetavali od jutra do večera, od večera do jutra pa so spali kot plavi zaspančki v pomladni travi.

»Krasno deco imate, gospa.«

»Ah! Križ je. A vesela sem je,« je zrla na kričarce, premetače.

»Trpljenje je, gospa, resnično ...«

»Naj bi bilo, da je zame. Če pomislim, da je ravno njih zdravje ... ah, ne spomnite me na to nesrečo. Vse drugo bi hotela biti kot mati, a menjala ne bi ...«

Nervozna je trgala stavke in grabila z roko mizni prt. Pogledala je na steno, kjer je bila vrsta slik z obrazi, nosečimi njene poteze ... Vse fotografije so bile obrob-ljene s črnim trakom.

Ujela je vse tri dečke, ki so se trgali pri igri, in jih je poljubljala.

»Ali me ljubiš, Milan?«

»Da, mama, da!«

»Ali me ljubiš, Stanko - Slavko? ...«

»Da, da!« Naglo sta jo poljubila na lice in svetle solzne oči pod črnimi obrvmi.

»Mama ... metulj ...« Vsi trije so izginili. Mati je potegnila z roko preko čela, kot bi izbrisala zagonetno bolečino.

Ko bi ne imela sova steklenih oči, kako bi se ujeli njuni pogledi in govorili od jutra do večera najtajnejši in najglobkejši pogovor brez besed. Sova je mrtvaška ptica in je sladke češplje ... Gospa Elica je vdova, ki vzgaja tri tako lepe dečke, da mislim še v nočnih sanjah nanje.

Sova bi dejala: Moja smrt je bila lahkejša kot peresce, ko sem zaznala, da sem ogoljufana zaman prišla na svet in zaman živela.

Kaj pravite Vi, gospa Elica?

Nevidna roka.

France Bevk.

Babilon je bil pijan. Kralj Baltazar je sedel na svojem zlatem stolu in držal zlato posodo z vinom v roki. Tudi dvorniki in žene so sedele na krasnih sedežih in držali zlate in srebrne posode v roki, posode pa so bile polne kipečega vina. Mize so se šibile, služabniki so nalivali. Kaj zato, če se je sijajno vino razlilo po kraljevi obleki in ga šlo le pol čez njegove ustnice, ko pa niso še nikdar pili iz tako dragocenih posod, niti ustnice zmagovalca Nabuhodonozorja se jih niso dotaknile. Ta dan, ko so bile pijane misli in ves Babilon, ta dan so jih prinesli. Siti obrazi so postali rdeči, besede so se opotekale, telesa so gazila že v nečistosti.

»Judje so v njih darovali Bogu, mi darujemo sebi . . .«

O Baltazar, kako mogočen si bil, dokler je bila krona na tvoji glavi, dokler si sedel med velikaši in krasoticami in je tičala čaša v tvoji roki. Zidovje Babilona se je varovalo, in če se podre to, si mislil, da boš med mrtvimi zadnji.

Poveljnik je stopil pred njega; njegove pijane oči so ga ugledale. »Kaj hočeš, hlapec?«

»O, Baltazar, branitelj Babilona, naše najlepše cvetice, ali naj podvojim straže mestu?«

Baltazar je bil pijan, kot ne sme biti kralj pijan.

»Cir se bliža mestu, o kralj. Bojim se . . . Ali naj straže pijejo, o gospod?«

»Pijejo naj!« je dejal Baltazar. »Čemu so zidovi? Naj pride na gostijo še Cir! — Sedi, hlapec! Dajte mu čašo in pije naj, hlapec!«

Baltazar pa ni vedel, da ni močen kralj v tistem, ki ga drži, podpira, ampak po lastni moči. On je pil, velikaši in žene so bile tudi pijane; tudi oni, na katerih je slonel prestol, so pili, dasi ne iz zlatih in srebrnih kozarcev, kot oni. Babilon je hrumel.

Prikazala pa se je nevidna roka in zapisala skrivnostne besede na zid.

Baltazar in njegovi so strmeli: Kaj to pomeni? Ali ne bi morali znati brati te besede, spoznati jih še prej kot so bile zapisane? Ta dan so jim bile neznane, in niti v sanjah jih niso slutili. Mene, tekkel, fares! Noč je bila, glave so bile težke in pijane, iz neznanih besed je gledala groza.

»Pridi, povej in razloži nam! Pri nas je noč, o Daniel! V besedah je iskra. Zažgi jo!«

»Ali ni prepozno, ko ne veste, da je Cir pred obzidjem in da je med tem, ko ste se vi vpijanili in ležite vsi omotni in pijete iz posod Najsvetejšega, ubral Evfrat drugo pot in ne teče več kot je tekkel. Predrami se, o Baltazar, Evfrat že davno teče drugo pot in vi ne veste tega. Ali ne čutite, da se plazijo Perzi po izsušeni strugi in rastejo izpod zidov kot strašne sence? Baltazar, ali ne čutiš vrvi kroga svojega vratu in si pijan še vedno? Skrivnostna roka je pisala. Ali je pisala prepozno? Druhal poje himno.«

Roka je pisala prepozno, zakaj Baltazar se je bil napil iz svetih posod in je bil pijan. Babilon se je razsvetlil od ognja, zagljušil od hrupa in žvenketa. Drugo jutro so bili pijani od vina in radosti Perzi. Babilonci so bili mrtvi, tudi Baltazar je bil mrtev . . .

Mene, tekkel, fares!

O Baltazar, čemu si bil pijan, zakaj nisi čutil že vnaprej pomena teh besed? Kdo ti jih bo razložil, ko je prepozno? Iz zlatih posod Najsvetejšega si se opijanil in jih oskrunil. Ali je zid res močnejši kot modrost in žene bolj zveste kot tvoji hlapci?

Sredi pijanosti in greha, kadar si mislil najmanj, se je dvignila nevidna roka in ti zapisala besede, ki jih ne znaš razbrati več. In gorje, ker jih ne znaš razbrati! Reka je planila v drugo smer in ti nisi spoznal tega. Množica po ulicah je vpila: Mene, tekkel, fares! Izpustite pse na množico! Psi so odpovedali.

Nevidna roka je pisala povsodi, na vse stene, v ječe in na srage tlačanov, po vseh

ulicah in trgih, na šleme, oklepe, v duše in v srca. V zrak so bile vžgane besede, pred oči pijanih. Naj so storili karkoli, nevidna roka ni izginila, ona je pisala naprej, naprej . . .

Po razdrti strugi so udrli Perzi v Babilon, Baltazar je bil umorjen. Zdaj je izginila nevidna roka, Zapisano pa je postalo tudi slepim očito.

Tako nas uči svetopisemska zgodba.

Valentin Vodnik.

(Ob stoletnici njegove smrti.)

Dr. Ivan Pregelj.

Vodnik je čudovita oseba v slovenski pismenosti in kulturi. Njegova dramatično plastična osebnost na odru naše knjige je višek slovenske preprostosti, vesele delavnosti, šegave gorenjske poštenosti in pripupne, komaj rahlo izražene čustvenosti. Pred Prešernom, Gorenjcem, ki je prišel v zgodnji mladosti v dolenske kraje, je nasprotno potoval Vodnik iz ozračja šiskarskih mlak in ozar v ozračje Vršaca in Bohinjskega jezera, elementarnega dela v naravi naše romantike in knjige. Prešeren pesnik kozmopolitičnega nazora in Vodnik veletip Slovenca, Kranjca, ki ni prišel čez meje domače govorice. Prešeren je pesnik s pretresljivo življenjsko tragiko — slovenski Byron in Puškin, Vodnik je domač pevec, prvi škrjanec naše male zemlje in njive; doživel je prav tako malo duševne tragike kakor gorenjski kmet, ki mu je pogorel hlev in je trpel denarno škodo, podobno Vodnikovi, ko so ga upokojili. Tragika življenja je ustvarila v Prešernu velikega pesnika. Vendar pa ni Vodnik kot pesnik samo historična vrednota, ni in ni bil niti Prešernu, ki ga je ganljivo proslavil v »ptiču Fenisu«. Sin svojega časa in okusa je bil Vodnik. Hvaležni učenec očeta Marka Pohlina je spoznal sodobno pesništvo in klasiciteto in se poskušal na »pišvi«; bil si je svest svoje skromne moči, bil samouk in vendar je epohalen početnik poezije v jeziku, ki ga ni bilo ne v šoli, ne v poetiki in mu je Vodnik iz sebe genialno zarisal metriko in duh v »Zadovoljnem Kranjcu«. Skoraj petdeset let pred Suppanom in Koskim je pesnil v edino pravem jeziku po-

ezijske, ki bodi slikovit, jasen in realen. S Cojsovo pomočjo je doumel skrivnost nacionalne poezije in spoznal lepoto narodne pesni in si jo pripoznal za učiteljico. V principu je pogodil bistvo nacionalne literature in le slučajno se je zmotil v izbiri »štirivrstičnic«. Prav tako je rasel vsebinsko iz sodobnega anakreontizma in ezopskega fabulizma v lastno osebnost in subjektivno čustvovanje. »Moj spominik« je prva slovenska klasiciteta, čudno slična grškim umetninam s »tiho veličino in plemenito preprostostjo«. V drugi smeri se je Vodnik prav tako dosledno razvil preko Gleimovih grenadir, Colli-novih in Castellijevih »brambovskih« v prvo slovensko, plemenito, rodoljubno prigodnico »Ilirija oživljena«. Ta zanosni, veseli in prvi jugoslovanski »credo« je cenzura Vodniku plačala kot prvemu Slovanu v Avstriji s trnjem, vpletenim med lovor. (Tak venec je položila češka pisateljica na grob časnikarja in rodoljuba Havlička!) Vodnik je lovor zaslužil. Kot pesnik »Ilirije« je postal prvi slov. nacionalni pesnik in napravil prehod iz prosvetljenosti v romantiko. Bil je glas vpijočega v puščavi in je oznanil prihod njega, ki naj bi prišel in mu je bilo ime — Prešeren . . .

•

Pa saj ni Vodnik samo pesnik, on je tudi prvi veliki naš kulturni in socialni delavec: v eni osebi se je strnilo kulturno delo let 1795.—1816.; bil je učitelj in pisatelj šolskih knjig, slovnice, abecede in katekizma, urednik in časnikar, preva-

jevavec in ljudski pisatelj, Slomšek, Levstik in Bleiweis pred Slomškom in Levstkom in Bleiweisom in vrhu tega oče slovenskega slovarskega dela, naš prvi Vuk ali Jungmann ali Linde.

Neprisiljeno se ogreje srce ob spominu na Vodnika. Njegova osebnost je prečudno ganljiva. Nikoli nikjer ni noben književnik napisal tako kratke biografije o sebi in tako značilno preproste in skromne, kakor Vodnik o sebi. Ta sloveča Vodnikova biografija je ogromen del njegovega pesniškega in človeškega spomenika in je sijajen

dokument njegove izrazite osebnosti, ki se ji je s trpko šalo poklonil v svoji duši »raztrgani« genialni Prešeren: »preoblečen sem menišč bil . . .« Tu posvetnjak, posebljena disharmonija duše, tam človek z izrazito harmonično doraslostjo, ki je manjši umetnik, zato tem večji delavec, manj genialen, zato socialnejši . . . Taka je slika slovenske pesmi pred sto leti. In če je opravičeno govoriti o še enem spomeniku Vodnikovem in Prešernovem, stojita naj sohi na enem pjedestalu kot Weimarska Goethe in Schiller in naši vnuki naj jima vsako leto polagajo ob vznožje lovor, prepleten s trnjem.

Epigrami.

Fr. Omerza.

1.

Polnih ko nisi še šest štel tisočev, Cecilianus,
v širnem nosilu te mož šest je nosilo okrog;
ko pa milijona ti dva podarila je slepa boginja,
žep ti je trgal denar; pešec, poglej, si postal.
Kaj ti za toliko čast, za tvoje zasluge bi želel?
Dá naj nosilo ti spet, Cecilianus, nebó!

2.

»O ko bi dalo nebo mi vendar desetkrat sto tisoč,«
— nisi še, Scevola, bil vitez, ko tak si dejal —
»o kakó bi živél, kák srečno, kako darežljivo!
Dali z nasmeškom so res dobri bogovi mu to.
Slabši nato mu je plašč, umazana mnogo bolj toga,
čevelj desetkrat zašit z záplato nosi štaró;
in od desetih oliv prihraniš večino za jutri,
kar je za eden obed, dvakrat postavi pred te;
godljo z vejentskih goríc rdečega cvička le pije,
vinar ga stane fižol, vinar je dal pa za grah.
O ti goljuf in lažnik, kar z mano na mesto pravice:
vrni bogovom denar al pa živeti začni!

3.

Večkrat si rekel mi že, predragi moj ducius Julus:
»Piši velikega kaj, ti si nemaren in len.«
Kot je Mecenás nekoč Vergiliju storil in Flaku,
sladko brezdelje mi daj, da me skrbi ne tero:
pesmi bom delal potem, ki vekomaj bodo živele,
dasi strohni mi telo, moje ostane ime.
Proda peščenega vol ne mara razkápati s plugom,
mastno ga polje poti, vendar je truda vesel.

Luč. Almanak hrvatsko-slovenskog katoličkog narodnog društva. 1918. Uredili Jože Stabèj i Josip Stipančić. Cena 6 K, za dijake 3 K. V slovesni obliki almanaha so izdali hrvatski in slovenski katoliški akademiki in starešine letnik 1918, periodične »Luči«. Poklonili so ga imenu in spominu Krekove mu, čigar sliko so vredili v knjigo in od čigar duha so zajeli, rastli in rastejo. V štirih člankih razpravljajo o svojem učitelju prof. Dolenec, dr. Kuntarić, dr. Pelz in Leon. Kalac. V ostalih člankih govorijo pisatelji o aktualnih in internodijaških zadevah v obliki pisma, razprave, člankarskega feljtona in eseja: Maraković svojim bivšim učencem v bojnem polju o čtivu, Maničin (psevd.) o kulturnem tekmovanju jugoslovanske inteligence, Šegula-Bezenšek o postanku jugoslovanske stenografije, Stanovnik o dijaški organizaciji, Kuntarić o »organizaciji socijalnog rada i općine«, anonimni E. B. o imperikalizmu, Čekada o »odabranima između tisuća«, Matijević o Jezusu in abstinenci, Velikonja o Lovrenčičevi »Deveti deželi«, Andrić o hrv. kat. moderni in o glasbi »roda moga«, Vunić o učiteljski organizaciji, Mab o Vijoliću. Drugo v knjigi je leposlovje, je pesem. Med pisatelji stari znanci iz »Luči«, »Hrv. Prosvjete«, »Dom in Sveta« in »Zore«: Izidor Poljak, S. Tomašić (Mikša), Vijolić - Ljubičić, Matković, Nonca (Sprajcar), Gvozdenović, Velikonja, Plot, Blažinčić, Kürschner, Matasović, Subotić, Jenko (fra Matić). Pa tudi mlajši so v skromni meri prispevali: Mlinarić, Pavić, Žitomir, Vrlinov i dr. Povprečno se giblje vse leposlovje v knjigi v smerih moderne, skoroda malo mladostno presenzacionalno. Jasno se črta razlika med orisno bujnostjo Hrvatov in trpko poentilistiko Slovencev. Kritiko so oskrbeli Kuntarić, Stabèj, Dyo Jota (Jakovljević) in Gruber. Ta in pa literarno-kritični sestavki le deloma zadovoljijo. Uredništvo je storilo najboljše, kar je bilo mogoče v vojski, in je ustvarilo almanah z vsemi vrlinami in hibami almanaškega slovstva. Marakoviću seveda ni bilo kos, tem manj, ker je opravilo korekturo precej površno (L'Arme — L'Ame 25, Taine — Taine 25, dovolj — dovolj 111, reza — Reza 113, umr — umro 121, Paljak — Poljak 165, voma — veoma 172, iako — tako 172, Bajša — Brajša 175, Vipolić —

Vijolić 191 i. dr., da dokažem trdo grajo!). — Dokazalo pa je uredništvo, da slovenski in hrvatski katol. akademik živita in se smotreno razvijata iz duha vzornikov Mahnića in Kreka v duha nove, triumfalne dobe v novi državi na našem jugu. O da bi, da bi vzrastel vsaj največji jugoslovanski pesnik v novi naciji iz vrst naše katoliške! To želim sotrudnikom »Luči« za Novo leto dvakrat devetnajsto (1919)!...
Dr. J. Pregelj.

Dr. F. Grivec. **Pravoslavje.** Izdalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Ljubljana 1918. — Pisatelj izborna pozna vzhodno vprašanje. Sam piše v uvodu: »Od leta 1904. dalje sem čital vse važnejše ruske, srbske in bolgarske bogoslovne in cerkvene časopise. Seznanil sem se ne samo z važnejšo literaturo o vzhodni cerkvi, ampak tudi z mnogimi zapadnimi in vzhodnimi poznavalci vzhodne cerkve.« Zato so njegova izvajanja brez dvoma zanesljiva. Iz te za nas tako zanimive in poučne knjige hočem podati nekaj misli.

Cerkveni razkol ni nastal iz verskih razlogov, dogmatične razlike so bile le pretveza za razkol. Razkol je začel carigradski patriarh Fotij. Ta je v svojem prvem pismu, ki ga je pisal papežu Nikolaju I. leta 859., trdil, da soglašajo z vero rimske cerkve. Ko ga je papež obsodil, se Fotij ni hotel pokoriti njegovi obsodbi in je iskal za svoj razkol verskih pretvez. Rimski cerkvi je očital pet zmot, a med temi je bila le ena strogo verska, namreč nauk, da sv. Duh ne izhaja le iz Očeta, ampak tudi iz Sina. Pozneje so na vzhodu očitali rimski cerkvi vedno več zmot in so trdili, da ni verske resnice, ki bi je ne bili Latinci pokvarili. Trdili so celo, da je sv. krst v rimski cerkvi neveljaven, in so prekrščevali rimske katoličane, ki so prestopili v grško cerkev. Seveda je med temi razlikami med vzhodno in zahodno cerkvijo mnogo obrednih razlik, ki niso bistvene. Katoliška cerkev dovoljuje take obredne posebnosti in želi, da jih vzhodni kristjani ohranijo, ako se združijo z rimsko cerkvijo. Tako so zedinjeni Grki ohranili svoj vzhodni obred sv. maše.

Najresnejša verska razlika je nauk o izhajanju sv. Duha iz Očeta in Sina. A ta nauk je verovala v prvih stoletjih tudi vzhodna cerkev, kakor nam pričajo spisi grških cerkvenih očetov sv. Atanazija, Bazilija in Epifanija. Vzhodni kristjani zelo časte Mater božjo, a taje katoliški nauk o njenem brez-

madežnem spočetju, čeprav je v popolnem soglasju z vzhodno pobožnostjo. Pravoslavni se radi spotikajo nad odpustki, a bolj iz nasprotovanja proti rimskemu papežu in pod vplivom protestantov. V svojih molitvah in pri sveti maši molijo za rajnike in s tem dejansko priznavajo, da so vice, v svojem nauku pa nasprotujejo katoliški resnici o vicah. Resnična razlika je le v tem, da je katoliški nauk o vicah po svoji vsebini in obliki bolj jasen in razvit. Pravoslavna cerkev tudi dovoljuje zakonsko ločitev zaradi prešuštva, rimsko-katoliška cerkev pa ne.

Poglavitna ovira zedinjenja je nauk o pa-peštvu in cerkveni ustavi. Kajti kdor prizna prvenstvo in nezmotljivost rimskega papeža, ta bo rad priznal vse, kar uči rimskokatoliška cerkev. Tukaj je torej korenina razkola in verskih razlik. To priznavajo tudi pravoslavni sami. Vzhodna cerkev ne priznava rimskega papeža in trdi, da ima le vesoljni cerkveni zbor vrhovno cerkveno oblast in nezmotljivo učenost. A vendar niso imeli še nobenega cerkvenega zbora, odkar so se ločili od Rima, dočim jih je imela zahodna cerkev v tem času trinajst. Trdijo, da rimsko prvenstvo nima božjepravne podlage, čeprav se da iz evangelija in tradicije dokazati, da je Kristus sam postavil sv. Petra in njegove naslednike za poglavarje cele cerkve. Uče, da je prvenstvo rimske cerkve izpremenljivo in torej veljavno le dotlej, dokler ga cerkev priznava. Po njihovem nauku je Kristus glava sv. cerkve, zato ni treba vidnega poglavarja. Tako zamenjavajo vidnega in nevidnega cerkvenega poglavarja.

Prepad med vzhodno in zahodno cerkvijo je bil vedno večji. Ustanovitev carigradskega latinskega cesarstva ob četrti križarski vojski je vzbudila strastno mržnjo med Grki in Latinci. Te so Grki bolj sovražili kakor Turke. Na florentinskem vesoljnem cerkvenem zboru leta 1439, se je sklenila med vzhodom in zahodom unija, ki sta jo podpisala carigradski patriarh in grški cesar. Unija se je v Carigradu slovesno proglasila leta 1452., a ljudstvo je takrat klicalo: »Rajši imamo turški turban kakor papeževo tiaro.« Njih želja se je uresničila že naslednje leto, ko je padel Carigrad v turške roke. Takrat se je med Rusi širilo mnenje, da je to božja kazen za odpad od pravoslavja.

Vzhodna cerkev ima načelo, naj se cerkvena razdelitev ravna po politični. Po tem načelu so se carigradski patriarhi ločili od rimske cerkve. A po istem načelu se je razbila edinost vzhodne cerkve in nastale so mnogobrojne samostojne cerkve. Vzhodna cerkev je razcepljena v toliko medsebojno neodvisnih cerkva, kolikor je samostojnih

vzhodnih narodov in držav. Tako so nastale grška, ruska, rusinska, srbska, bolgarska in rumunska cerkev. Ako pa živi kak narod v več državah kakor n. pr. Srbij, je tudi njegova cerkvena organizacija enako razcepljena. Grki sami so razdeljeni v sedem neodvisnih cerkva. Nekdaj tako močoini in razsežni carigradski patriarhat je štel pred svetovno vojsko le še nad en milijon vernikov. Žalostna posledica grškega razkola! Največ vernikov ima ruska cerkev, namreč okoli 100 milijonov.

Rimskokatoliška cerkev je vedno mlada, ker se v nebistvenih stvareh prilagodi časovnim razmeram. Natančno loči božji in človeški element. Kar je v njej božjega, to skrbno hrani neizpremenjeno. Kar je pa človeškega, pa spreminja po razmerah. Vzhodna cerkev pa ne pozna razlike med bistvom in nebistvenimi formami. Obrede smatra za nespremenljive, obsoja vsako novo obliko bogoslužja in zameta vsak napredek v pojmovanju verskih resnic. Zato se ne more prilagoditi novodobnim razmeram in potrebam ter je nesposobna za moderno dušno pastirstvo in za boj proti modernemu brezverstvu. Zato tudi nima vpliva na versko življenje svojih udov, ki je po nekaterih krajih zelo žalostno in zanemarjeno.

Najbolj verno in pobožno je preprosto rusko ljudstvo. Zato verni in domoljubni Rusi upravičeno imenujejo svojo domovino »sveto Rusijo«. Kijevski knez Vladimir se je dal krstiti leta 988. in je poklical prve krščanske misijonarje iz Carigrada in Bolgarije. Ruski narod je s čisto vestjo in preprostim srcem sprejel krščansko vero in pobožnost. V Kijevu je zacvetelo lepo versko življenje. Rusi so tekmovali z gorečnostjo prvih krščanskih stoletij. Ruski menihi so iskali svete samote pod zemljo; okoli Kijeva so kopali tesne podzemelske votline. V temnih in zaduhlih podzemeljskih celicah je cvetela krščanska svetost, iz njih je razsvetljevala staro Rusijo luč krščanske izobrazbe in jo grela s toploto pobožnosti in ožarjala s svetniškim sijajem. Do 13. stoletja ruski škofje še niso očitno pretrgali zveze s katoliškim zahodom; njihovi knezi so sklepali krvne zveze s katoliškimi dvori. V 13. stoletju pa se je začelo pod tartarskim jarmom v Moskvi razvijati novo središče ruske države. Cerkev je takrat oslabela, se popolnoma odtrgala od katoliškega zahoda in se pokopala v razkol. Leta 1589. je moskovski metropolit postal neodvisen od Carigrada in je dobil naslov patriarh. Car Peter Veliki je ta patriarhat odpravil in je leta 1721. ustanovil »presveto sinodo«, ki je urejevala cerkvene zadeve in je imela 12 članov. Pravi predsednik sinode je bil car sam; njegov zastopnik pa je bil ober-prokuror, državni urad-

nik svetnega stanu, ki je vodil vse poslovanje sinode, izvrševal njene sklepe in poročal carju. Z ustanovitvijo sinode se je začelo za rusko cerkev najsramočnejše suženjstvo, cerkev je bila popolnoma odvisna od države. Leta 1917. se je sešel ruski cerkveni zbor v Moskvi in je spet izvolil patriarha.

Med ruskim ljudstvom je še mnogo vernosti in pobožnosti, ne sicer zato, ker je pravoslavno, ampak zato, ker je krščansko, in kljub temu, da je pravoslavno. V ruski duši je še vedno tista skrivnostna sila, ki jo Tertulijan zaznamuje z izrekom: *Anima naturaliter christiana* — duša po naravi krščanska. Ruska cerkev je zelo konservativna in s tem je bila obvarovana pred svobodomiselstvom in kulturnimi izrodki zahodne Evrope zadnjih stoletij. Zato se je ohranila med ruskim ljudstvom podobna živa vera, katera je prešinjala katoliško življenje srednjega veka v zahodni Evropi. O pobožnosti ruskega ljudstva pričajo mnoge cerkve in številni samostani, razna ruska božja pota in mnogobrojne čudodelne podobe Matere božje, katero zelo vneto časte. V pobožnosti ruskega ljudstva ne najdemo protikatoliških verskih razlik. Živa vera in pobožnost se kaže posebno med romarji. Ruski mušik ne roma kakor pomehkuženi romar iz zahodne Evrope, ampak podobno kakor so romali svetniki v prejšnjih stoletjih. Vsako leto prihajajo tisoči ruskih romarjev v Jeruzalem ter vzbujajo po svoji skromnosti in pobožnosti splošno občudovanje. V novejši dobi prodira moderna pokvarjenost in brezvernost tudi med preprosto ljudstvo. A v splošnem je rusko ljudstvo še pobožno in verno, dasi ima njegova vera marsikaj pomanjkljivega. Verjetno je, kar trdijo ruski katoličani, da bi ruski narod po verski gorečnosti presegal vse druge narode, ko bi postal katoliški. Rusi so po resnobi svojega bogoslužja že od nekdaj presegali Grke in njihove balkanske soseske. Ruska cerkvena glasba, rusko cerkveno petje, rusko cerkveno slikarstvo priča sijajno o globoki vernosti ruske duše in o veliki nadarjenosti ruskega naroda.

Ruska uradna cerkev je v sponah države. Ljudstvu ne more dati pravega krščanstva in nima na javno življenje in kulturni napredek nobenega vpliva. To so Rusi začutili v prvi krščanski mladosti in so začeli hrepeneti po neposrednji zvezi z Bogom, začeli so »iskati Boga«. Verni Rus se ne boji žrtev, samo da bi mogel najti Kristusa in z njim občevati. Ruska cerkev je po pričevanju ruskih cerkvenih časopisov onemela in oslabela. Zato rusko ljudstvo beži iz uradne cerkve in išče svojega Boga v raznih sektah. Med ruskimi romarji

je polno iskateljev Boga in Kristusa. Prehodijo po tisoč kilometrov, obiščejo Palestino, prebrodijo vso Rusijo, stradajo in prezebajo, da bi našli Kristusa ali pa novo razodetje. Če ljudstvo sliši, da živi v kakem kraju kak posebno pobožen menih ali starec, roma trumoma tja v upanju, da jim sveti starec morebiti razodene, kako morajo živeti, da bodo rešili dušo in našli Boga. Tako so preprosti Rusi trumoma romali v Kronstadt k pobožnemu duhovniku Ivanu Kronstadtskemu (umrl 2. januarja 1909). Nekateri so celo trdili, da je v tem Ivanu učlovečeni Kristus sam. Policija je preganjala romarje in jih poučevala, da Ivan ni Kristus. A romarji so odgovarjali: »Mi, ki smo od daleč prišli, poznamo učlovečenega Kristusa, vi pa ste blizu in ga ne poznate.« Po gostilnah in delavnicah, kjer se je nekdanje govorilo o politiki, se zadnja leta govori o Bogu in o veri. Pri čaši toplega čaja se preprosti in polizobraženi Rusi živahno razgovarjajo o Bogu in prepirajo o verskih vprašanjih. Globoka vernost ruskega ljudstva je varno poroštvo, da v Rusiji ne bo moglo trajno zmagovati in vladati svobodomiselstvo po francoskem in po portugalskem vzoru. Kratkotrajne izjeme so sicer mogoče, a vendar je zelo verjetna verska svoboda po ameriškem zgledu. Glavna opora ruske pobožnosti in poglobitvena vez med cerkvijo in ljudstvom je redovništvo. Ruski samostani so bili v vseh dobah zavetje krepkega zatajevanja in iskrene pobožnosti. V novejšem času se je glede redovništva marsikaj poslabšalo; a vendar še ni popolnoma izginila iz ruskih samostanov pobožnost in hrepenenje po krščanski popolnosti.

Cerkveni razkol je v veliko nesrečo krščanstvu in sploh človeštvu, v silno škodo evropski kulturi in slogi med evropskimi narodi. Katoličani in pravoslavni so prepričani, da razkol nasprotuje krščanski edinosti in ljubezni, ki jo je Kristus svojim učencem posebno priporočal. Katoliška cerkev si je vedno prizadevala, da obnovi cerkveno edinost. Tudi sveti oče Benedikt XV. se zelo zanima za vzhodno cerkev; ustanovil je posebno kongregacijo kardinalov za vzhodno cerkev in zavod za vzhodne študije. Katoliška cerkev je dosegla največ uspeha pri Slovanih in Rumunih. Leta 1596. se je v Brestu Litovskem sklenila rusinska unija, ki šteje sedaj nad štiri milijone vernikov v Galiciji in severni Ogrski. Na Hrvaškem se je v zadnjih stoletjih več tisoč Srbov zedinilo s katoliško cerkvijo. Ti so skupno z rusinskimi naseljenci v južni Ogrski in Slavoniji združeni v križevski grško-katoliški škofiji, ki šteje okoli 40.000 vernikov. Med njimi versko življenje ugodno

napreduje. Zedinjenih Bolgarov je okoli 15.000, ki so organizirani v treh bolgarskih grško-katoliških škofijah (Carigrad, Odrin-Sofija in Solun). Na Grškem se je leta 1911. ustanovila katoliška hierarhija čistega grškega obreda. V Mali Aziji in Palestini prebiva okoli 150.000 arabskih katoličanov grškega obreda. Ogrski Rumuni so se ob koncu 17. stoletja zedinili s katoliško cerkvijo. Njih cerkveno središče je Blaj (Alba Julia, Balasfalva), sedež nadškofije in duhovskega semenišča. Zedinjenih Rumunov je okoli 1.200.000. Katoličani grškega obreda so naravni most za cerkveno zedinjenje grško-slovanskega vzhoda. Latinski katoličani morajo svoje grško-katoliške brate podpirati, da bode med njimi cvetelo versko življenje. Zlasti je potrebno, da se poživijo grško-katoliško redovništvo.

Katoliški Slovani so po zemljepisni legi, po znanju, rodu in jeziku najbolj sposobni ter po božji previdnosti poklicani, da tvorijo most med vzhodom in zahodom ter stopijo na čelo

velikemu delu za cerkveno unijo. Vzhodna cerkev je po veliki večini slovanska; od Slovanov je torej odvisno cerkveno zedinjenje. Katoliški Slovani so se ob začetku 20. stoletja zavedeli svojega poslanstva. Leta 1915. so začeli izdajati mednarodni bogoslovni časopis »Slavorum litterae theologicae«, da bi posredovali med vzhodno in zahodno bogoslovsko znanostjo. Ustanovilo se je »Apostolstvo sv. Cirila in Metoda«, ki je priredilo tri mednarodne shode za cerkveno zedinjenje na Velehradu. Skoraj vsi zahodni znanstveni delavci na tem polju so se pridružili tem podjetjem ter so dejansko priznali, da so katoliški Slovani poklicani za posredovanje med vzhodom in zahodom. Vzhodni Slovani so ta podjetja z zanimanjem in veseljem pozdravljali. S tem delom si bodo zahodni Slovani tudi priborili ugled pri kulturnih narodih ter si zagotovili važno mesto v okviru katoliške cerkve.

J. Pavlin.

Nikolajev večer.

Ivan Sadar.

Nikolaj se je prikazal
kakor nekda j ves v ornatu:
Vesperale, mitra zlata,
bela alba, štola, šolni,
palica in siva brada
in nasmeh na velem licu.

Upanje ko svetla zarja
je vzplamtelo na obrazih.

Ljubi angelci iz raja,
vi ste danes naši bratci!

Tam za njim — pošast ožgana:
Skrijte se pred njo, otroci!

Sveti Nikolaj povpraša
plaho deco to in ono;
angel jo oblagodarja,
zlodej jezen kremplje brusi,
ker bo šel pred poglavarja
doli s praznimi rokami.

Deca je obdarovana.
— »Sveti Nikolaj, še meni!
Resno reče brez smehljaja:
»Obdarujem le otroke!«

Visoki vzori.

Nova pesem.

Pridite, bratje Jugoslovani!

Pridite, zapojmo novo jugoslovansko pesem!

Ob našem narodnem prazniku 29. oktobra 1918 sem šel z veseljem po ulicah in cestah stolnega mesta za zastavo naše slave in z vneto sem pel pesem naše jugoslovanske svobode. V duhu pa sem videl še drugo zastavo in sem slišal še drugo pesem.

Lepi in visoki so naši domovinski in narodni vzori, lepši in vzvišenejši pa so naši večni vzori. Ali s tem nisem prvih niti za las ponižal, samo ožaril sem jih z večnim sijajem.

Prišel sem omenjenega slavnega dne domov. Prinesel sem s seboj ves veličastni sprevod, čil in pester baliž naše neveste — Jugoslavije.

Ali v moji duši so še ostale praznote, ki jih domovinska misel ni mogla napolniti.

V mojem srcu so še ostala nagnjenja in hrepenenja, ki jih narodna ideja ni mogla utešiti.

Ljubim svoj narod, ali prav zato, ker ga ljubim, sem spoznal svojo dolžnost, delati zanj.

Delati! Delati za domovino! Za tako delo je treba moči, treba moža, celega moža. Tak mož bi rad bil, tako moč bi rad imel, da bi z njo pomagal domovini.

Nekaj mi je reklo: Nisi sam. Mnogo src živi v takem hrepenenju. Kdo nas vidi v neizpolnjenih željah in nam hoče prej pomagati, da bomo mogli potem pomagati domovini?

Odpri sem knjigo Modrosti: »Pri meni je vse upanje življenja in kreposti.«

Zamislil sem se in sem spoznal: Modrost, tvoje ime je — Marija.

Sklenil sem, da dvignem glas in skli-

čem vse tiste, ki jim narodna svoboda še ni mogla napolniti vsega srca.

Pridite, zapojmo novo jugoslovansko pesem:

Hodim po potih pravice,
in po sredi pravičnih stez,
da jih bogatim,
kateri mene ljubijo
in njih zaklade napolnujem ...

(Preg. 8. 20)

Pridite, bogatimo se, da obogatimo svoj narod in napolnimo domovino z zakladi.

Vse resničneje in lepše zveni pod Marijinim praporom pesem: Lepa naša domovina ... Da bi vedno častna bila ... Častna po plemenitem delu in poštenem življenju svojih sinov.

Kateri jo samo z besedo opevajo, a ne poveljujejo s svojim delom in življenjem, jo opevajo in opljuvajo obenem.

Pod prapor Marijin!

Kongregacije se mi zde žive pesmi za čast in pravo svobodo naše jugoslovanske domovine. Kongregacije so žive romarske pesmi na božji poti v večno domovino.

Pridite, zapojmo novo jugoslovansko pesem!

Kdor svojo mater časti,
je kakor on, ki zaklade nabira.

(Sirah 3. 5.)

Pred petimi leti smo posvetili Materi — mater: Mariji — domovino. Bilo je na Kongresnem trgu: na trgu naših shajanj in velikih shodov. Uprav na istem trgu, v rožnovenškem mesecu so naši vojaki prisegli, braniti — Jugoslavijo.

Ko sem videl častnika, ki je dvignil meč, se mi je zasvetila nova misel in sem se spomnil mladega španskega častnika Ignacija, ki je pred Marijin oltar položil svoj meč.

Bratje, položimo svoje meče pred Marijin oltar in domovina bo varna.

Naše poslanstvo.

Mi smo idealni in moramo biti idealni. Navdušujmo se za najvišjo idejo — versko idejo in za najvišji razcvet te ideje, za razširjanje kraljestva božjega — za misijone, ki so idealizem krščanstva. Vnemamo se tudi za drugo visoko idejo — za narodno idejo. Obojna ideja — verska in narodna — je harmonično združena v delovanju za cerkveno zedinjenje naših ločenih bratov razkolnikov (pravoslavnih). To apostolsko (misijonsko) delovanje je organizirano v Apostolstvu sv. Cirila in Metoda pod zavetjem Device Marije.

Naši vzhodni bratje otroško častijo Devico Marijo; Vzhod je bil nekdanj izvoljeno kraljestvo Marijino, domovina Marijinega češčenja; Marija je skupna mati Vzhoda in Zahoda. Zato se Apostolstvo sv. Cirila in Metoda zaupno zateka pod zavetje Device Marije; zato so Marijini družbeniki vneti udje in razširjevalci Apostolstva sv. Cirila in Metoda pod zavetjem Device Marije.

1. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda harmonično združuje versko in narodno idejo ter tako varuje, da narodna ideja ne pride v nasprotje z versko idejo; da se narodna ideja, za katero se mladina posebno rada vnema, ne izrablja v protikatoliške namene. Tudi slovanska narodna ideja ni brez nevarnosti. Večina Slovanov je razkolnih (pravoslavnih), zato se je slovanska ideja večkrat zlorabljala v protikatoliške namene. Zato nam je Apostolstvo potrebno kot najprimernejše sredstvo proti zlorabi slovanske ideje. Apostolstvo nas vnema k zares idealni ljubezni do vzhodnih bratov, da jih ljubimo iz ljubezni do Boga in do svete Cerkve, ker jih želimo pridobiti za Boga in za katoliško Cerkve, da bi nam bili bratje ne samo po rodu, marveč tudi po veri. Tako ureja naše razmerje do pravoslavnih Slovanov (Srbov, Bolgarov, Rusov). Uči nas, da jih smemo in celo moramo ljubiti, a da ne smemo pozabiti, da so od nas ločeni po

veri. To je prava krščanska ljubezen, ljubezen apostolske gorečnosti.

Apostolstvo sv. Cirila in Metoda torej odstranja nevarnost protikatoliškega nacionalizma, posvečuje narodno idejo ter ji daje nadnaravni pečat. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda nas uči pravilno umevati jugoslovansko idejo. Verska stran jugoslovanskega vprašanja je namreč istovetna z vzhodnim cerkvenim vprašanjem, z vprašanjem cerkvenega zedinjenja.

2. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda razširja obzorje, odpira pogled v bajni vzhodni svet, kjer je domovina krščanstva in prosvete, kjer je nekdanj v slavni krščanski pomladi cvetelo kraljestvo Jezusovo in Marijino, odkoder nam je prisijala luč krščanstva in prosvete — ex Oriente lux! Apostolstvo nam daje ključ za umevanje značaja, kulture in zgodovine naših vzhodnih bratov, pospešuje naš napredek, ker nas veže s kulturo vzhodnih narodov, ki so dediči nekdanj cvetoče vzhodne krščanske kulture. Tukaj se odpirajo bogati viri za povzdigo naše kulture v narodnem (slovanskem) in krščanskem duhu. Tu je najprimernejše polje, da si v okviru katoliške Cerkve in kulturnih narodov pridobimo ugled in vpliv.

3. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda pozivlja versko gorečnost in krščansko požrtvovalnost ter rosi obilen blagoslov na naše delo v domovini.

4. Apostolstvo nas druži z drugimi katoliškimi Slovani, ki so tudi že spoznali, da je delo za zedinjenje važna skupna zadeva katoliških Slovanov, temelj za organizacijo katoliških Slovanov na verski podlagi.

Katoliški Slovani so najbolj sposobni in najprej poklicani, da delajo za cerkveno zedinjenje. Če se katoliški Slovani ne bodo lotili tega dela, potem je nevarnost, da bo to polje ostalo enostransko zanemarjeno.

5. Doslej je bilo to polje res žalostno zanemarjeno. Tisoči misijonarjev označajo sveto vero poganom, a za krščanski Vzhod, zlasti za slovanski Vzhod skoraj ni misijonarjev.

Vzhodni razkolni Slovani so po večini dobri in verni, a so ovce brez pastirjev. Zato je najnujnejša potreba, da vzgojimo misijonarjev — apostolov cerkvenega zedinjenja, apostolov, ki bodo mogli postati dobri pastirji vzhodnim narodom. Treba nam je misijonskih poklicev za krščanski Vzhod. Odkod naj izidejo apostoli cerkvenega zedinjenja, če ne izmed katoliških Slovanov, zlasti izmed Slovencev, ki so med Slovani najsposobnejši za to delo?

Apostolstvo sv. Cirila in Metoda se je dogovorilo z lvovskim metropolitom Šep-tickim in s hrvaškim unijatskim škofom v Križevcih. Oba sta izjavila, da s posebnim veseljem pozdravljata sodelovanje Slovencev ter si želita mnogo misijonarjev iz našega naroda. Vse je urejeno, da se bodo vzgajali in organizirali apostoli cerkvenega zedinjenja. V naš misijonski zavod, ki ima sedež nekje na Vzhodu, bomo zaenkrat sprejemali samo duhovnike. Ti duhovniki bodo potem ustanavljali misijonišča med raznimi narodi — tudi med Slovinci.

Dijaki, ki bi čutili v sebi apostolski poklic in želeli postati misijonarji na krščanskem Vzhodu, naj zaenkrat nadaljujejo svoje študije vsak na svojem mestu. Apostolstvo bo s pomočjo zavoda sv. Stanislava in po posredovanju presvetlega škofa Mahniča poskrbelo, da bodo ti dijaki dobili primerna navodila za svoj poklic. Vsaj enkrat na leto bo med nje prišel kak misijonar z Vzhoda, jih navduševal in poučeval.

Bog, ki nas je postavil na mejo krščanskega Vzhoda, hoče, da postanemo apostoli krščanskega Vzhoda. Bog hoče! Božja Previdnost nas kliče! To je naše poslanstvo!

Moja velikost.

(Meditacija.)

Resni časi vzbujajo resne misli.

Kaj je vsa posvetna velikost? Pred seboj imamo razvaline starih mogočnih kraljestev. Prestoli so prazni, zakladnice kraljev in cesarjev zasežene od drugih obla-

stev, sami pa se umikajo srditim pogledom množice, ki jih je še pred nedavnim časom burno pozdravljala. In vendar nosijo ti, kakor vsi zemljani, kakor jaz v svojih pr-sih neutešljivo hrepenenje po velikosti, po trajni časti in vsestranski veljavi. Svet jim ga ne more več utešiti. Ali ga bo meni?

Po mestu drvi brezskrbna množica mimo bronastih, kamenitih soh mož velikanov. Mladi rod onih, ki so navdušeno postavili te sohe, vprašuje očeta in mater, kaj so tolikega storili, da stojе zdaj na vetru in dežju, v vročini in mrazu v svoji mrzli kovinski ali kameniti odeji. O svet, kako hitro pozabiš na velikost svojih prvoboriteljev! — Ali se bo z menoj godilo drugače? Z menoj, ki nosim, kakor oni, neutešljivi nagon v sebi po velikosti?

Po grobovih učenjakov, pesnikov, pravakov, narodnih velikanov stojе umetniško izdelani častni spomeniki. Na njih je vklesano, kaj so bili in zdaj niso več. In že izpira moča zlate črke, zadnje znanilke njihove posvetne veličine. Pa ne! Po knjižnicah stojе lepo vezana dela, ki so jim pripomogla do velikosti in veljave; ta občuduje stari in mladi rod. Pa kako dolgo? Pa kaj imajo ti sami od tega? Ali so morda položili v mrtve knjige svoj neutešljivi nagon po sreči in ugledu in veljavi?

Ne morem drugače — priznati moram, velikost in veljava pred svetom zgine, mine prej ali slej — konča se gotovo v grobu... Kaj pa neutešeni nagon? Ali naj ne bo nikdar zadovoljen? — Da, če bi bilo z življenjem pozemskim končano vse. Pa imam dušo, ki hoče živeti, ki hoče velikan biti. Kakor gotovo kliče moja cela narava neprestano po velikosti, tako gotovo ji mora biti dana prilika, da jo doseže. O da, okleniti se mora Onega, ki je v resnici velik, ki je neizmerno velik. Le On more povzdigniti ničevnega, nizkega človeka in utešiti njegov nagon.

Ponižni sv. Frančišek, kako si prav imel, ko si prevzet goreče ljubezni do neskončno velikega Boga dejal: Quantum unusquisque est in oculis Tuis, tantum est, et non amplius. (Imm. Chr. III 50.)

Molitev . . .

Strasti tulijo kot gladni volkovi. — Tema me objema, divje ptice se mi v obraz zaletavajo. — In nikogar ni . . . Pač — pred menoj stoji visoka, bela postava in zre name: moj angel varih. Boječe in zaupljivo in tesno sem ga prijel za roko — on pa je vzel nalahno moji obe in jih sklenil k molitvi — — —

Si videl kdaj prihajati nevihto? Ko ptice zginevajo izpod neba in vsa bitja iščejo skrivališča. — Ko kmet trepeti za svoje vinograde in za svoje setve? Nestrpna tišina, — le ogljeni oblaki se vlačijo in grmadijo. Prve strele se užgejo in grom. — In isti čas se oglasi vaški zvon in bije in kliče in joče pod nebo za usmiljenje — taka je bila moja molitev — — —

Si se prebudil kdaj v noči, odprl okno in gledal hišo v plamenu, med tem ko je veter lomil drevesa in dež bičal okna in stene in strehe in je glas zvona pretrgano, kot so težki vzdih, plaval pod nebo in prosil usmiljenja — taka je bila moja molitev — — —

Padel sem na kolena — angel varih je stal ob meni in bil priča. Težki in trdi so bili prvi vzdih, kot pretrgani, vpijoči glas zvona so bili — — —

In potem, — potem je prisijalo spet zlato solnce, vtopilo hrib in dol v morje svojih žarkov in ptica je zletela pod nebo in pela. — Mirno so dehtele trave in cvetke so dvignile glavice in na njih so blesteli biseri in rubini — rosa — molitev.

Zlata zrna.

Nad vse lepo in pomenljivo je ime: Marijin otrok. Ali ime samo pa še ni razlog, da se imaš za boljšega ko so drugi. Ne odlikujeta

trak in svetinja pred Bogom in ljudmi, temveč ponižno, dejansko posnemanje in nasledovanje Marijino.

Pogumno naprej, tudi če vsak dan grešiš! Kdor ima v srcu resno voljo, napredovati, pride naprej — če tudi stori tu pa tam ali celo pogostokrat korak nazaj. Le ne obstati na mestu!

Kar človeka v duhovnem življenju vzdrži, dviga, tolaži, je to, da je že boj sam vselej zmagal, vselej dobiček, vselej rast, vselej korak bliže k Bogu.

Pravi kongregacijski duh moramo črpati iz zgodovine. Trojno pa nas uči zgodovina.

1. Kongregacija ne zahteva od članov le, kar je vsak dan dolžan storiti, da se zveliča, temveč nekaj več. Zahteva, da se odlikujemo v službi Marijini.

2. Kongregacija pa ravno zato ni in ne more biti zbirališče za vse.

3. Vselej so bili pravi pristni kongreganisti kvas krščanskega življenja za svojo okolico; to je, kar imenujemo apostolski značaj kongregacije.

Resnično idealen je tisti, ki veruje v zmago svojih idej.

Preteklost je naša učiteljica, od nje se moremo učiti marsičesa; ali še bolj je naša učiteljica — prihodnost, zakaj uči nas delati, trpeti, žrtvovati se in vztrajati na svojem mestu do konca — do smrti.

Največjo krivico stori človeštvu tisti, ki trdi, da so vzori in dejansko življenje dve nasprotji; in da je znamenje zdravega človeškega razuma, otresti se idealov, zlasti mladostnih idealov, kakor neresničnih in neizvršljivih sanj, in živeti samo za sedanost.



† Francu Demšarju v spomin.

Zavod sv. Stanislava žaluje za 21 bivšimi gojenci, ki so junaško umrli v svetovni vojski za domovino. Med temi je bil predzadnji praporščak-abiturient Franc Demšar.

Franc Demšar se je rodil l. 1898. v Sestranski vasi pri Trati v Poljanski dolini. V zavod je prišel jeseni l. 1909. Tam je dovršil nižjo gimnazijo. Nato je odšel v topničarsko kadetnico, kjer je bil pa samo eno leto. Pri vojaških vajah se je prehladil in radi bolehnosti so ga odpustili. Prišel je nazaj v zavod, da bi dovršil gimnazijo. V začetku l. 1917. je bil potrjen. Napravil je častniški izpit in bil prideljen 17. pešpolku. Po dovršenem zrelostnem izpitu (26. jan. 1918) je odšel na Tirolsko, kjer je služboval pri novem 117. pp. — 16. junija je bil ta pešpolk zapleten v hude boje z Italijani na Monte di Vall' Bella v Tirolah. Nadporočnik Walland, poveljnik Demšarjeve stotnije, je poveljniku polka pohvalil izredno hrabrost in uspešni nastop tega enoletnega prostovoljca. Žal, da ga je zadel kos granate in mu težko poškodoval obe nogi v členkih. Polkovni poveljnik je pisal lastnoročno starišem, da je ranjenec bolečine kot junak prenašal, kakršnega se je bil tudi v boju izkazal. Za priznanje te hrabrosti je bil Franc Demšar 19. junija povjšan za praporščaka in odlikovan s srebrno hrabrostno svetinjo I. razreda (19. oziroma 29. junija). V bolnici št. 605 so Demšarju odrezali obe nogi pod kolenom. 21. junija je previden s sv. zakramenti izdihnil svojo dušo in bil naslednji dan v kraju Selva (okraj Borgo na Tirolskem) v posebnem grobu pokopan.

Franc Demšar je bil v zavodu gojenec, katerega so ljubili predstojniki in tovariši. V šoli je jako dobro napredoval. Ni bil sicer vsa leta odličnjak, pač pa vedno med boljšimi dijaki. V zavodu se je odlikoval s svojo vestnostjo in značajnostjo. Ker je prvotno želel postati častnik, ni hotel kot sorodnik prositi za Schiffersteinovo hišno ustanovo, ker se ni nameraval posvetiti duhovskemu stanu, čeprav so mu drugi to svetovali, češ da se do 8. razreda še lahko premisli. V kadetnici sta bila Demšar in tovariš Randl tudi nadalje zvesta kongreganista. V višjih razredih je bil Demšar zopet vesten dijak, gojenec in kongreganist. Da vidimo, kakšne misli so ga prevevale, pogledimo v njegov dnevnik, ki ga je pisal. V njem be-

remo n. pr. naslednje odlomke iz duhovnih vaj leta 1915.:

»1. nov. 1915. Dobro opravil dolgo spoved čez celo življenje. Zdaj bi se prav nič ne bal, naj pride smrt v kakršnikoli obliki. Lahko rečem: Moje zadnje duhovne vaje sem dobro opravil.

2. nov. Vseh mrtvih dan! Spomini mi vstajajo v duši. Oh, koliko dragih mi krije že grob! Zase vem zdaj eno stvar: Moli in trpi!



† Franc Demšar.

11. nov. Kje bom danes leto? Tukaj ali kje na meji bom počival, miren; nad menoj se bo razprostirala mehka bela snežena odeja. In duša? Bog daj, da dospé do svojega cilja! Upam, da ne bom pozabljen od svojih dragih. Ta misel mi roji danes po glavi. In kak prijatelj, ki me ljubi, bo mogoče po vojski zadel na mojo gomilo in zmolil zame očenáš, spominjajoč se dragéga umrlega!

Leta 1917. je tudi Demšar oblekel vojaško suknjo pp. 17. V Bruku ob Muri je bil v častniški šoli. Bolelo ga je, ko je videl, kako zapostavljajo nemški častniki slovanske eno-

letne prostovoljce. Vrt so morali obdelovati za svojega majorja (četnika), da je ta izven vojašnice zelenjavo za lastni dobiček prodajal. Ko je bila tekma v streljanju za dobitke, so poslali Demšarja in druge slovanske dobre strelce na petdnevni dopust, da bodo dobili Nemci prva darila. In kljub temu je prvi Nemec dobil šele 10. darilo!

Pri vojaki je bil zelo priljubljen. Vojni kurat o. Engelbert Klasinc piše o njem, da je bil še zadnji večer pred bojem popolnoma miren. Smehljaj se je kot ponavadi ter jedel kosček kruha. Neprenehoma so ga klicali okrog sedeči fantje, saj je bil vsakemu vedno dober, usmiljen in priazen in zato tudi vsakemu ljub in drag.

V tem pismu berem nadalje: »Bil je junak pred sovražnikom, otrok pred Bogom in Marijo, ljubeči, otroško ljubeči sinko do svoje mamice in očeta... Domovina in cerkev bi ga bili potrebovali — njegov namen je bil namreč postati duhovnik — a Bog ga je izbral kot nedolžnega mladeniča zase.«

Tovariš poročnik Modec pa mu je v slovo zapisal med drugim: »Si res šel od nas? Veliko, strašno si trpel! Da, mučenec dolžnosti si postal. In sedaj uživaš, po čemer si tako srčno hrepenel. Res, nisi dosegel duhovništva, a dosegel si sadove materine ljubeče vzgoje. Prejel si plačilo za svojo zvestobo — Večno Zvestobo!

Počivaj v miru v tuji zemlji!»

Prof. Jožef Kržišnik.



Nāše slike. Tomaž Woodrow Wilson je danes tista velika osebnost, v katero zro z občudovanjem kulturni narodi celega sveta. Po svojem rodu je potomec žilavih škotsko-irskih naselnicov. Rodil se je dne 28. decembra l. 1856. v mestu Stauntonu v državi Virginiji; po dovršenih gimnazijskih naukih se je oprijel s posebno marljivostjo pravnega študija. Po svojih spisih je kmalu zaslovel kot izvrsten poznavalec zgodovine in narodnega gospodarstva. Zato so ga klicali na razne univerze. V malem, toda znanstveno važnem mestu Princeton je deloval kot vseučiliški profesor 20 let. L. 1910. je stopil na politično areno

in kot guverner vodil dve leti državo New Jersey (izg.: Nju Džerše), v kateri je tudi cimenjena vseučiliška stolica. Na svojem novem mestu je v kratkem pokazal toliko zmoglosti, da so ga dve leti pozneje izvolili za dobo treh let za predsednika Severnoameriških Zveznih držav. L. 1916. je bil izvoljen v drugo za naslednjih 6 let. Biografi slikajo Wilsona kot moža vseobčega človekoljubja. Njegov demokratični program zre nov svetovni red in trajen mir v pravični zvezi narodov. Tudi med sedanjo svetovno vojsko je spisal več razprav, s katerimi je skušal vplivati na vojskujoče se države v miroljubnem zmislu. Izprva niso vzbudila ta izvajanja mnogo zanimanja, ker so se zdela mnogim preveč abstraktna in profesorska. Iz prvotnega teoretičnega zagovornika miru je postal Wilson pozneje dejanski bojevnik za mir. Ker ni hotela Nemčija odnehati od svojih podmornikov, je poslal Wilson svoje čete preko oceana in tako prinesel Evropi mir. Danes stojimo po prizadevanju Wilsonovem neposredno pred mirom. Dne 4. decembra t. l. se je odpeljal Wilson na ladji »George Washington« v Evropo, da pripomore svojemu demokratičnemu programu do zmagе osebno tudi na mirovnem zborovanju v Versaillesu (izg.: Versajj).



Uganka.

Kje so doma ti ljudski tipi?



Odgovor in imena rešilcev v prihodnji številki.



KNJIGOVEZNICA KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

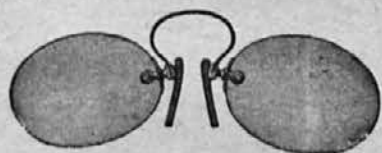
se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih
knjigoveških del.

Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA
FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistikó
in drug šport.



Fr. P. Zajec, izprašani optik
Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni **optični zavod**
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva



(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikote, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocijonalije.



Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Žužemberku, da je gospod

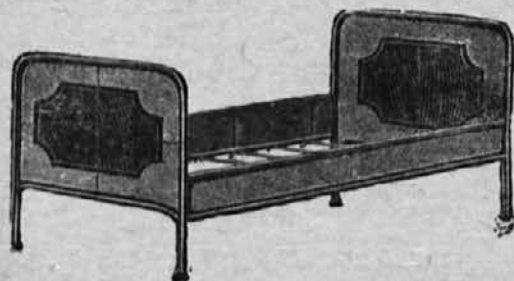
Rajko Sušnik
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovanj cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotskem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.



Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
hinjsko opravo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne **poljedelske stroje** priporoča
prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in razpošiljal-
nica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 5'80

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 2'50

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV.
spevu Iliade. — Spisal prof. Anton
Koritnik. Cena K —80

Založil

zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.